

Saxo inför nutida textkritik.

Den granskning, som Saxoupplagan av 1931 underkastades i Scandia VII, 290 ff., har inte gått opåaktad förbi. Ene utgivaren av denna upplaga, doktor Hans Ræder, har i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1935, 89 ff., uppträtt med en replik: »Om fastsættelsen af Saxo's tekst.» Repliken är skriven till självförsvar och tydligen också till försvar för ledningen av det sällskap, som står bakom Saxoupplagan: Det danske Sprog- og Litteraturselskab. Den är i flera delar personligt färgad, och Ræder gör vad han kan för att framställa mig som en person med »förbluffande brist på förtrolighet med det ämne jag skriver om.» Detta och liknande uttalanden visar, hur hårt kritiken träffat.

Diskussionen om den nya Saxoupplagan skall här fortsättas. De extremt utformade editionsgrundsatser, som upplagan företräder, gör den till ett ypperligt grundlag inte endast för en diskussion i enskildheter, utan för en diskussion efter principiella linjer och med allmänna syftning. Grundlaget är så mycket ypperligare, som utom Ræder även museumsinspektören Jörgen Olrik, den andre Saxoutgivaren, i en skrift: »Tekstkritiske Bemærkninger til Sakse» (Aarb. III, 20, 139 ff.), närmare uttalat sig om de ingrepp, som företagits i texten, och om de ändringsförslag, som upptagits i apparaten¹.

Till en början behandlas i det följande själva textrecensionen med dess emendationer, därefter apparaten. Granskningen går ut på att klarlägga de principer, som tillämpats i ena och andra avseendet.

I.

För *textrecensionen* av Saxo har man att tillgå Editio princeps, Paris 1514, och vid sidan därav några ringa medeltida text-

¹ Specialhänvisningar till Olriks avhandling har i regel ansetts onödiga i det följande, då avhandlingen behandlar källställena i följd och med angivande av sido- och radtal. Till Ræders replik hänvisas genomgående med siffror inom parentes i själva texten.

fragment och de arbeten från äldre tid, som begagnat Saxo i handskrift. Editio princeps kommer under dessa förhållanden att med nödvändighet bli det allmänna textgrundlaget.

Olrik karakteriserar de fel, som förekommer i Editio princeps, på följande sätt (141): dels allmänna tryckfel, dels sådana fel som har sin grund antingen i felläsning eller avskrivarefel i det manuskript, som använts såsom grundlag för tryckningen, slutligen fel som uppkommit därigenom, att sättaren hört miste eller på annat sätt missförstått vid den diktering efter manuskriptet, som i stort omfång måste ha egt rum. Karakteristiken torde träffa det väsentliga.

I den mån dessa fel låter sig objektivt ådagalägga och säkra rättelser göras, är alla ense: det felaktiga bör utrensas ur texten och på vedertaget sätt ersättas. Där felen är omisskänliga, men texträttelsen inte med säkerhet kan göras, inträder på lika sätt konjekturen. Recensionsarbetet efter dessa linjer börjades redan av Stephanius 1644 i hans Saxoupplaga; det har sedermera fortsatts. Många hänsyn är härvid att taga. Grundläggande torde det vara att noga överväga de avvikande läsarter, som möter i textkällorna utanför Editio princeps. Men är därmed en utgivares arbete med recensionen avslutat? Eller har han, även där omisskänliga fel inte föreligger, att gå vidare i sitt arbete med själva texten?

Enligt Ræder och Olrik: ovillkorligen att gå vidare. Språkforskare och filologer av rang, som egnat arbete åt Saxo, en Stephanius och en Madvig, har i äldre tid haft väsentligen avvikande åsikter i detta spörsmål — för de nya utgivarna ställer sig förhållandet så, att utan fortsatta ingrepp i Saxotexten, denna blir »en osammanhängande och oförståelig text, som läsaren själv är nödgad att bringa mening i.» Klart och distinkt uttryckes vad syftet är med den nya textrecensionen: att skapa en Saxotext, vilken »såvitt möjligt framträder i den gestalt, i vilken den utgått ur författarens hand» (90).

När utgivarna efter dessa linjer grep sig an med sitt återställelsearbete, kunde de konstatera, att de inte saknade handledning. Under senare hälften av 1800-talet och början av 1900-talet hade Saxos verk blivit utsatt för genomgripande textkorrigeringar. I spetsen för texträttarna, i egna ögon textförbättrare, gick J. Kinch, C. Knabe, M. Cl. Gertz. I tryckta och otryckta arbeten har dessa framlagt hela serier av konjekturer till Saxo. Deras mening var, att konjekturerna skulle inflyta i texten. Sitt stöd för ändringarna sökte de, utom på skilda ställen i den saxoniska texten själv, företrädesvis hos Saxos stilmönster, främst Valerius Maximus. Ræder och Olrik är i sin recensionsverksamhet föga

sjelvständiga: epigonartat håller de sig mestadels inom den ram föregångarna¹ uppdragit, godtager och vråker deras resultat².

Hur ställer det sig nu med »den osammanhängande och oförståeliga text», som om ingreppen uteblivit, skulle ha kommit att föreligga? Och hur ter sig denne nye Saxo, som efter genomgången restaurering skall vara den verkligt gamle?

II.

Det torde vara av vikt att omedelbart erhålla en visserligen förberedande, men klart markerad inblick i beskaffenheten på en gång av *Editio princeps'* text och av den nye Saxo. Jag väljer för ändamålet ett par sammanhängande stycken i utgivarnas recension av texten.

Det första stycket återfinnes å sidorna 330—331 i den nya upplagan. Framställningen rör sig om oåren efter Knut den heliges död. *Editio princeps* har här följande:

Quem Flandrensi custodia liberatum infesta parricidis fortuna veluti cladem aliquam nostrorum abundantiae et fertilitati iniecit. Nam cum Dani, novi regis initiis applaudentes, *pristinæ* ruinae procacius insultarent, criminosis semper infensa divinitas . . . petulantiam penuria rependere voluit communique inopia publici parricidii *uicta* exegit piacula . . . Autumnale adeo pluvium fuit, ut, si quid locorum humilitate palustrive madore succrevisset, perseveranti imbrium inundatione *decideret* . . . Tam dira clades convictum populi animum sanctitatem, quam antea *detractaverat*, fateri coëgit . . . *Iisdem fere temporibus absumpto Richaldo Ascerus morum generisque splendore eximius Lundensi potitur sacerdotio.*

I det här föreliggande stycket är ordet *uicta* i sammanhanget: *uicta* exegit piacula, orimligt. Redan Stephanius iakttagit detta, och har rättat ordet till det paleografiskt närliggande *iusta*. Utgivarna har här med full rätt följt honom och rättat även de-

¹ Ræder tager mycket illa vid sig, att jag i min granskning satt ifråga, att utgivarna kan ha haft Gertz' autorisation att publicera de konjekturer, som han inskrivit i sitt handexemplar av Saxo. Det framgår av Ræders replik, att utgivarna lyckats utverka en sådan autorisation av den åldrige forskaren.

² I den följande framställningen förbigås de egentliga upphovsmännen till textändringarna och hänvisas en gång för alla till apparaten, där namnen förekommer. Utgivarna betraktas såsom ansvariga.

tractaverat till detrectaverat. Men de stannar inte härvid. För dem är även annorstädes stycket behäftat med fel, som måste rättas.

Redan till första punkten gör de ett tillägg, som de menar, att sammanhanget kräver. Saxo kan inte rimligen, heter det (92), ha skrivit, att konungamördarnas brott blev ödesdigert för »de våras överflöd och fruktbarhet». Självklart är det tal om jorden, markerna, betonas det, och alltså inskjutes agrorum före nostrorum, samtidigt som det upplyses, att det inte är något okänt, att det hoppas över ett ord i Parisertrycket. Naturligtvis kan det senare inträffa. Men här låter det sig inte visa, att något ord överhoppats. Och kräver sammanhanget verkligen att agrorum insättes? Utgivarna utgår utan vidare ifrån att fertilitas måste betyda fruktbarhet. De förbiser, att fertilitas också — och inte minst i kejsartidens latin — har en bredare betydelse: ymnighet, rikedom (ubertas, copia). I Saxos text är abundantia motställt penuria, fertilitas motställt communis inopia, allmän fattigdom. Det är klart fråga inte om »våra åkrars», utan om »de våras» överflöd och rikedom.

Nästa punkt i det anförda stycket innehåller formen *pristinæ*. Formen utmönstras. *Pristinæ* omvandlas till *pristini*. Tydligt har utgivarna därmed önskat, att den »förr» konungen antitetiskt skulle framhåvas vid sidan av den »nye» konungen. Men önskade Saxo också något sådant? Texten, sådan den föreligger i *Editio princeps*, är helt anmärkningsfri och fullt klar: i och med det att man jublade över den nye konungens trontillträde, begabbade man katastrofen av i går. Utmönstringen av *pristinæ* är rent godtycklig.

Ordet *decideret* i det följande karakteriseras såsom »mycket hårt» (92). Det rättas till *desideret*. Men ville också Saxo i detta sammanhang det mindre hårda? Utgivarna vet ingenting därom. De endast fritt supponerar.

Folket tvangs, står det vidare i *Editio princeps*, att tillstå en helighet, som det tidigare inte velat erkänna — *sanctitatem quam antea detractaverat*. Knuts helighet, bemärker utgivarna. Alltså: *sanctitatem Kanuti*. Tillägget är lika onödigt som ödeläggande för stilen.

Den punkt, som avslutar det stycke, som här behandlas, rör Askers tillträde till biskopsdömet i Lund efter biskop Rich[w]alds död. Det räsöneras här (jmf. *Hist. Tidsskr.* VIII: 2, 240): punkten är visserligen historiskt riktig¹, men den står utan sammanhang med den omgivande texten och den strider bestämt mot vad Saxo

¹ Eginö dog 1072, hans efterträdare Richwald följdes 1089 av Asker. — Enligt Saxo 322° levde Eginö ännu i Knut den heliges tid.

har i sin skildring av Erik Ejegod 335¹⁷: *defuncto Eginio Ascerus clarissimo inter Iutos loco natus Lundense sacerdotium sumpsit* — efter Eginos död tog Asker, en man av hög jylländsk börd, biskopsdömet i Lund. Att denna sista sats, ehuru historiskt oriktig, är den ursprungliga, skall framgå av dess plats: den inleder, säger Olrik, det avsnitt, i vilket Saxo berättar om Erik Ejegods strävanden att upprätta ett ärkesäte i Lund. I överensstämmelse med detta rasonemang utskjutes hela den sats, som inledes med Richwalds död, ur texten.

Två uppgifter om Askers tillträde till biskopsdömet i Lund föreligger alltså i *Editio princeps*. Innehållsmässigt står de i strid med varandra. Avgörande för vilken som är den ursprungliga blir för utgivarna det sammanhang, i vilket uppgifterna står till den omgivande texten.

Saknar nu verkligen den utmönstrade satsen sammanhang med denna text? Närmast förut har — uteslutet i citatet ovan — berättats om biskop Sven i Roskilde, hans verksamhet, vallfärd till Jerusalem och död på Rhodos. Anknytningen lyder i översättning: Vid ungefär samma tid dog Richwald, och Asker, en man av sällspott strålande sedliga dygder och härkomst, tog biskopsdömet i Lund. Avsnittet i dess helhet behandlar kyrkan och dess män i Olof Hungers tid. Sammanhang saknas inte. Men vilket är då sammanhanget, när man kommer till den andra satsen, den om Eginio och Asker, som utgivarna godtar? Den föregås omedelbart av en berättelse om Erik Ejegods strider mot venderna. Efter satsen omtalas en plan av ärkebiskopen av Hamburg att bannlysa konungen, dennes resa till Rom, hans framgång i att avvända bannlysningen. Det kommer sedan visserligen en fortsättning om att Erik Ejegod gjorde en ny resa till Rom och vann kurians bifall till att eget ärkesäte skulle upprättas för Danmark, men detta sättes inte i något som helst sammanhang varken med Asker eller Lund; först flera sidor längre fram, efter långa mellanskjutna skildringar av andra förhållanden, kommer Asker och Lund med.

Det sammanhang, som skall finnas mellan satsen om Eginio och Asker och den omgivande texten, står sålunda inte att upptäcka. Men på detta sammanhang är det som utgivarna bygger sin teori om den historiskt oriktiga satsens ursprunglighet. Den sats, de på grundval av sin egen argumentering hade bort bibehålla, är den sats, som de utmönstrat.

Med denna utgångspunkt blir det för bedömande av satsen om Richwald och Asker belysande, att endast denna sats, inte den andra, upptagits i *Compendium Saxonis* (*Script. hist. Dan. min. I.*, 385) från 1300-talets mitt, och att när Saxo talar om ärkebiskopsdömet förläggande till Lund, han låter detta ske ob *egregios Asceri*

mores (337³³). Orden står nära *morum splendore eximius* i den uteslutna satsen. Det betydelsefulla är här, att orden bådadstädes är fällda i polemik mot Roskildekrönikan (*Script. min. I*, 28), och att denna polemik ifråga om Asker fullföljes även senare av Saxo (357²⁶⁻³⁷, 370¹⁷⁻¹⁹). Den uteslutna satsen borde för utgivarna ha varit ett *noli me tangere*.

Vi vänder oss till ett andra stycke hos Saxo. Det återfinnes i den nya upplagan, sidorna 339—340.

På sidan 339¹³ läses i *Editio princeps*: *facto opum contemptu*. *Facto* rättas till *acto*. Varför? Därigenom, svaras det (95, 96), blir detta ställe, med utelemnande av endast en bokstav, brakt till överensstämmelse såväl med två andra (331³³, 534²⁶) som med Saxos allmänna förkärlek för förbindelser av ett substantiv med verbet agere. Att verbet agere förbindes med ett substantiv, är sålunda det ena argumentet. Av de två ställen som utgör det andra argumentet, lyder det ena: *facto paupertatis eius contemptu*. Textgrundlaget har alltså här inte *acto*; det är utgivarna själva, som också här rättar *facto* till *acto*. Motsatt rättar de för övrigt 314²¹⁻²² *silentio . . . acto* till *silentio . . . facto*. Genom denna rättelse — endast en liten bokstav tillsättes (95) — får de överensstämmelse med ett ställe hos Valerius Maximus. Det hela visar den godtyckets *circulus vitiosus*, i vilken utgivarna irrar fram och tillbaka. *Lexicon Saxonis* 39⁵, 50 godtar utan vidare förirringarna, men upplyser, att *ago* betecknar detsamma som *facio*, idem *quod facio*.

I anslutning till *facto opum contemptu* heter det 339¹⁴⁻¹⁵, att kejsaren i Byzans gav Erik Ejegod relikier av ben. *Ille religiosum munus cupide amplexatus id ipsum imperatoria bulla assignatum Lundiam Roskyldiamque deportandum curavit*. Utgivarna rättar här *assignatum* till *obsignatum*. Rättelsen har sin grund, argumenteras det (98), dels däri att verbet *assignare* annars överallt hos Saxo endast brukas i förbindelse med en dativ (101²¹, 187²³, 319²⁴, 373⁶, 387³⁰), dels däri att endast betydelsen »försegla» passar i sammanhanget, en betydelse som *obsignatum* har på flera ställen hos Saxo (89²⁵, 437⁶, 509³⁰).

Synar man denna argumentering närmare, är det riktigt, att *assignare* på de fem andra ställena står i förbindelse med en dativ: tilldela något åt någon. Detta lär väl emellertid inte kunna hindra, att ordet på det sjätte kan konstrueras annorlunda och betyda något annat. Men varför här nödvändigt ett »försegla»? Utgivarna missuppfattar ofta Saxo. Här synes moderna föreställningar och att i *Compendium Saxonis* (*Script. hist. Dan. min. I*, 391) uttrycket omskrives till att avse relikier mottagna under kejsarens sigill, *obtentas sub sigillo imperatoris*, ha förlett dem.

I själva verket passar betydelsen »försegla» alls inte i sammanhanget. Vad som kräves är ett uttryck inte för detta, utan för att relikgåvan, som skulle translateras, var till sin äkthet intygad och approberad genom det kejsrerliga sigillet. I äldre medeltid och i Byzans skedde en dylik approbation inte, som utgivarna föreställer sig, på modernt vis, genom ett fast anbrakt sigillavtryck utan genom att sigillavtrycket löst inlades i det slutna relikvariet. Ob-signatum är här ett lika omöjligt ord som assignatum är det rätta, det enda rätta.

I fortsättningen 340¹⁶⁻¹⁷ heter det i Editio princeps: *insopibilis ambitionis calor imbecillitate superari non potuit*. Utgivarna supplerar *imbecillitate* med *corporis*. Suppleringen sker, heter det, av hänsyn till Saxos sedvanliga antitetiska uttryckssätt. Men har också Saxo själv ansett denna suppling nödig? Suppleringen är innehållsmässigt fullkomligt onödig, då han i det föregående vitt utbrett sig om den persons kroppsliga svagheter, som är i fråga.

Några rader längre fram 340²⁹⁻³⁰ lyder en sats: *Contionis suffragia comprobabat, quod Svenonis filii pro ætatis habitu regni inter se successionem versare consueverint*. Det uttalas kort med en stereotyp formulering: *versare* passar inte i sammanhanget. Alltså uttages det och ersättes med ett annat ord: *servare*. Detta ord kräver endast, att två bokstäver byter plats; det ger en långt bättre mening, heter det (95, 96). Meningen är motsatt Editio princeps'. Enligt denna brukade Svenssönerna inte bevara tronföljden hos sig efter ålder, utan låta den skifta sinsemellan efter denna. Att låta två bokstäver byta plats är inte alltid, rättare sagt mycket sällan, betydelselöst. Att deras plats i Editio princeps inte faller utgivarna på läpparna och passar i deras s. k. sammanhang, ger ingen motivering att ändra.

De två sammanhängande stycken av den nya Saxotexten, som här behandlats, torde ge en ganska klart markerad inblick å ena sidan i beskaffenheten av Editio princeps' text — endast på ett ställe föreligger ett verkligt fel, ett rent korrekturfel — å andra sidan i utgivarnas recensionsverksamhet.

För ett säkert underbyggt allmängiltigt omdöme om textrecensionen kräves emellertid en fortsatt granskning — utgivarnas ingrepp även annorstädes i texten måste ingående belysas. Detta skall ske i det följande. Ingreppen inordnas därvid i några typiska grupper.

III.

För de redan granskade styckena har det visat sig karaktéristiskt, att utgivarna uttager satser, uttryck och ord ur Editio

princepstexten och, där så passar dem, ersätter det uttagna med nytt. Annorstädes lemnas texten orörd, men suppleras med tillsatser. Den grupp av ingrepp, som först skall närmare behandlas, innefattar ingrepp av dessa slag, ävensom omflyttningar i anmars bevarade satser.

22⁴⁻⁵.

Nunc colligit *anceps*

strictum membra rigor.

Anceps rättas till *angens*. Det förra ordet skall passa mindre gott i sammanhanget såsom tilläggsord till *rigor*. — Lex. Sax. 54⁵⁰ under *ango*: *e coni. 22⁴ pro anceps*, sed *ango nusquam sensu proprio stringendi legitur*.

46³²⁻³³. *Imperii cuique cura exstitit, fraternus nullum respectus astrinxit*. Efter *imperii* insättes *sui*. Detta uppges bidraga att i varje fall tydliggöra meningen. — Meningen kräver intet tydliggörande. Tillsatsen förtar uttryckets abrupta skärpa.

47³³. *Culpam construxit*. *Construxit* rättas till *astruxit*. Förkortningstecknet för *con-* skall ha förorsakat felet (97), det nyinsatta ordet passa bättre i sammanhanget. — Att ett *a-* skulle fattats som *g* låter ganska otroligt. 55²⁵: *impietas tanto fraudis constructa paratu*, visar, att *construere* passar väl i sammanhanget.

50¹². *Unicum salutis stipendium in æris abiectio repositum*. *Stipendium* rättas till *compendium*. — Fråga är inte om *compendium*, utan om den *tribut*, med vilken räddningen måste köpas: *stipendium*.

63²⁰⁻²². *Multiplices enim amor aditus habet: aliis amor decor, aliis animi virtus, quibusdam artium usus voluptatis iter aperit*. *Amor* rättas till *oris*. Detta andra *amor* utges utan vidare för att vara endast en gengångare av det *amor*, som går omedelbart före. Parallellismen med *animi virtus* skall kräva *oris* eller ett liknande ord. Samma ordsammanställning hos *Valerius Maximus* 4, 5 ex. 1: *oris decorem*. — Huvudordet är *amor*. Detta markeras genom ordets upprepande. Genom att det sista *amor* borttages berövas framställningen sin retoriska pregnans och minskas *a-ljudets* medvetna preponderans i satserna. *Saxos* bruk av *decor* gör detta ord ensamt tillräckligt att motställas *animi virtus*. Jmfr Lex. Sax. 218⁵⁰. *Valerius Maximus'* ordsammanställning kan aldrig styrka ingreppets berättigande.

77⁷⁻⁹. *Iis aut mutui occursus novitas aut vernantis loci iucunditas, quominus inter se ferro occurrerent, respectu fuit*. *Occurrerent* rättas till *concurrerent* under hänvis-

ning till 93⁸: inter se ferro concurrere, och 409⁷⁻⁸: inter se . . . concurrentes samt Valerius Maximus 1, 7, 1. Förväxlingen mellan oc- och con- skall ha föranletts av förkortningstecknet för det senare (97). — Att 9 blivit läst som oc- är otroligt. De gjorda hänvisningarna avgör intet. Det i sammanhanget väl inte helt anmärkningsfria occurrent är tydligen influerat av occursus i satsens början.

78¹⁵⁻¹⁷. Fuere ergo qui . . . sapientiam simplicitatis prætextu oculere profundumque animi studium *calliditatis* commento obscurare putarent. Calliditatis rättas till stoliditatis. Det är här, säges det, tal om att Hamlet döljer sin klokhet och sitt djupsinne under dårskaps mask; calliditatis skall därför passa mindre gott i sammanhanget. — Simplicitatis och calliditatis motställas varandra. Detta säkrar det senares riktighet. Jmfr också 77³⁸ om Hamlet: calliditatis genere . . . ingenium textit.

82³⁹. Condicionis suæ rubore *contusus*. Contusus rättas till confusus. — I Lex. Sax. 171⁵ läses under confundo: huc fortasse pertinet: 82³⁹ rubore -fusus edd.; contusus a. Ett chevalereskt påpekande av konjekturens osäkerhet.

85²⁰⁻²¹. Cum ipsi regem *nostrum* . . . flebiliter iugulatum vidistis. Nostrum rättas till vestrum, då det synes något påfallande, att Hamlet skulle betecknat sin egen dräpte fader som rex noster. — Satsen är hemtad ur ett tal, som lägges Hamlet i munnen. Genom att kalla sin dräpte fader för rex noster ställer sig talaren jernbördig och samhörig med sina åhörare. Ett inte ovanligt, gerna verkningsfullt retoriskt grepp.

86³¹. Quamobrem ut ultionis studium occultarem, *obscurarem* ingenium, adumbratum, non verum inertiae habitum amplexatus sum. Obscurarem rättas till obscuravi. Det anges, att orden obscurarem ingenium, som av Saxo lägges Hamlet i munnen, till följd av hela sammanhanget inte kan höra till bisatsen; genom rättelsen blir den följande satsen en närmare förklaring av orden obscurare ingenium. — Occultarem är närmast en omskrivning av eller glossa till obscurarem, interpunktionen felaktig. Satsen bör snarast lyda: Quamobrem ut ultionis studium obscurarem, ingenium adumbratum, non verum inertiae habitum amplexatus sum. Jmfr 78¹⁶⁻¹⁷: animi studium calliditatis commento obscurare.

105²¹. Quod audiens Gøtwara *callide* regem amicis reluctari cognovit. Callide rättas till cavilla, då det förra skall passa mindre gott i sammanhanget. — Cavilla är yt-

terligt sällsynt, ett av Saxo aldrig brukat ord. Konungen i satsen är Frode. Denne har knipslugt framfört ett uttalande av sin fader. Callide, inte cavilla, är ordet som karakteriserar Frodes tillvägagångssätt.

105³⁵⁻³⁶. Prius triduo ab Hunorum rege convivio excepti sunt, quam legationis suæ consultum *exprimerent*. Sista ordet rättas till *expromerent*. Detta skall passa väl så gott i sammanhanget. — Alltså passar *exprimerent* också gott i detta.

106¹³⁻¹⁴. Frothonem læva tamquam dextra *utentem* nandi dimicandique promptissimam habere peritiam. Utentem rättas till *uti*, item, eftersom meningen snarast måste vara att framställa Frodes bruk av såväl venstra som högra handen som en särskild färdighet. — Därigenom att Frode kunde bruka sin venstra hand som sin högra besatt han en mäktig stor färdighet i att simma och kämpa. Meningen måste vara denna.

114¹⁴. Ad modestiam *evocavit*. Sista ordet rättas till *revocavit*, vad som synes en förbättring. — Av »synes» framgår redan det godtyckliga i rättelsen.

125²⁸. Bracus et qui cum eo *irruerant*. Sista ordet rättas till *irruperant*, eftersom strax förut 125²⁶⁻²⁷ talas om signum *irrupendæ* regiæ. — Saxos förkärlek att variera sina uttryck gör motiveringen till rättelsen värdelös.

131³². Deinde centuriatim *defluxit* agmen. *Defluxit* rättas till *diffluxit*, då meningen är, att hären splittrades i smågrupper. — Lex. Sax. 223³⁰ uppför stället under *defluo*, som det tolkar: *idem quod pereo*. Jmfr Saxo 28⁸ med versraden: *At summa vestri defluet agminis*.

143³⁶. Continentem *extracto* ponte petere. *Extracto* rättas till *instructo*. Detta anses passa väl så gott i sammanhanget. — Alltså: *extracto* passar också gott i detta.

144⁹. Equum habuisse traditur præstantem *corpore*, præpetem velocitate. *Corpore* rättas till *robore*. Det senare skall överensstämma med epitomators uttryck: *præpotentem viribus* (Script. hist. Dan. min. I, 285). — Epitomator sammanfattar i sitt uttryck begge de egenskaper, som anges karakterisera hästen i fråga hos Saxo. Uttrycket kan inte föranleda rättelse av *Editio princeps*.

150²⁷. *Deorum* ædes precabundus accedit. *Deorum* rättas till *dearum*, då det av den sats, som följer efter uttrycket, framgår, att i templet fanns tre »nymfer». — I templet fanns tre nymfer, de tre parcerna. Men det upphörde inte därför att vara ett *templum deorum*.

160¹³⁻¹⁴.

Quæ cæca libidine fertur

More furentis equæ sepelitique cupidine *formam*.

Sista ordet rättas till *famam*, då det näppeligen kan vara sin skönhet, utan sitt rykte, som jungfrun ödelägger genom sin lidelse. — Forma kan aldrig ersättas med fama. Det senare fördärvar det genomförda bokstavsrimmet: fer-, mor-, fur-, for-.

169¹⁰. Aures nulli voluptatis *effectui* patuerunt. Effectui rättas till affectui. Detta skall passa väl så gott i sammanhanget. — Alltså: effectui passar också gott i detta.

176³³⁻³⁶.Dedecus quem *cum maneat* perenne,

Inter illustres medius venire

Non potes turmas reprobisque in omni

Climate degas.

Cum maneat rättas till commaculat. Förbindelsen quem cum säges vara högst besynnerlig. — Förbindelsen är inte så besynnerlig, om också inte förstklassig. Genom rättelsen lider cæsuren i versen intrång.

194⁵. Senum duorum, quorum alter Bolwisis erat. Efter quorum insättes: alter Bilwisis. Det uppges vara högst besynnerligt, om Saxo inte redan på detta ställe skulle ha presenterat de två bröderna, då de begge förekommer längre fram, och deras olika sätt att verka karakteriseras i den följande satsen: horum tam discors ingenium fuit etc. — Saxo presenterar begge bröderna genast och sparar endast namnet på den ene till 196¹⁷. Detta torde få anses vara hans ensak. Presentationssättet brukas av honom även annorstädes.

198³⁵. Sygari *senilis* hospitio usus fuerat. Senilis rättas till semel. Ordet skall vara påfallande i sammanhanget. — Varför påfallande? Och varför semel?

205⁶. Danorum regnum membratim *divisum*. Sista ordet rättas till *divulsum* efter Prudentius, Peristeph. 5, 111 f. Det skall här också krävas ett starkare ord än *divisum*. — Stället hos Prudentius lyder: Compago donec ossuum / *divulsa* membratim crepet. Det enda ord i Editio princeps, som återfinnes här, är *membratim*. Varför ett starkare ord än *divisum* kräves, förstär man inte. Jmfr Thes. Lat. 1595, 11.

217¹²⁻¹³. Bracteatam auro liburnam *linto* excipit. Före linto insättes aureo, eftersom det förefaller rimligt, att det till den förgyllda snäckan svarar ett i guld sytt eller stickat segel. — Varför inte i silke eller purpur? Varför allvarligt talat, inte linto ensamt?

221⁵⁻⁷. Hetham ad se venire iussam cunctis præter Iutiam dominationis suæ partibus cedere ante minis quam armis coëgit ipsamque Iutiam . . . vectigalem effecit. Därefter uteslutet: *Filium quoque procreavit, cui Omundo vocabulum posuit*. Satsen uppges vara litet på sin plats och dessutom överflödig, då det 221³¹ berättas, att Ömund var son till Ole. — På sistnämnda ställe läses endast: Omundum Dani, Olone ortum, creavere regem. Alltså: Ömund, Oles son, till skillnad från andra med namnet Ömund. Den uteslutna satsen om Ömund är varken litet på sin plats eller överflödig.

242³⁰⁻³¹. Quæ quidem præda uti visu iucunda, ita usu *probabilis* exstitit. Probabilis rättas till prodigialis. Det förra ordet anses inte passa i sammanhanget, då de lockande kostbarheterna blev rånsmännen till förderv genom den trolldom, som bodde i dem. — Trolldomen var vid tillfället rånsmännen ännu obekant. Vad Saxo vill ha sagt är, att bytet var lika ljuvligt att skåda som det föreföll användbart.

259²¹. *Factæ pacis commento circumventum aggreditur*. Factæ rättas till fictæ i överensstämmelse med epitomators uttryck: *pacem simulatam cum eo fecit* (Script. hist. Dan. min. I, 345). — Commentum har betydelsen: dolus, figmentum. Factæ svarar till fecit hos epitomator.

260¹⁹⁻²⁰. *Custodiæ relegavit*. Efter custodiæ tillägges causa i överensstämmelse med Valerius Maximus 9, 6, 3: *custodiæ causa relegavit*. — Editio princeps' uttryck är fullgott. Rättelsen låter sig sjelvfallet inte motiveras med en hänvisning till Valerius Maximus.

262³¹⁻³². *Neque oculos a publico plausu ad privatam mæstitiam flexit*. Flexit rättas till deflexit efter Valerius Maximus 5, 10, 1: *neque vultum a publica religione ad privatam dolorem deflexit*. — Med lika rätt som flexit till deflexit bör oculos rättas till vultum, plausu till religione, mæstitiam till dolorem.

263¹⁶. *Et quidem quod petiit impetravit*. Efter et tillägges facile. Det sker till motivering av ett följande enim. — Man förstår utgivarna, då de upplyser, att de inte helt utan betänklighet gjort tillägget.

263¹⁷. *A tanto hoste exiguum magnæ rei loco expeti gratulatus est*. Efter exiguum tillägges soli för tydlighetens skull. — Exiguum kontrasteras tantus hostis och magna res. Tillägget fördervar stilistiskt helt verkan av satsen.

278²⁴. *In maiestatis fastigio fulserat*. Efter in till-

lägges altissimo efter Valerius Maximus 3, 4, 1. — Som om inte maiestatis fastigio vore nog. 285²⁶ har alldeles samma uttryck lemnats oantastat.

282³³⁻³⁴. *Duos pervicacioris animi satellites subornavit. Pervicacioris rättas till perspicacioris såsom »formentlig» mera passande i sammanhanget. — »Formentlig» mera passande kan aldrig motivera en rättelse.*

284³³—285¹. *Amplissimum patrimonium necessariis templorum usibus erogavit cellasque . . . locupletes effecit, adeo ut excellentissimæ totius Iutiæ civitates, quicquid pæne prædiorum possident, a religiosa eius donatione perceperint. Civitates rättas enligt epitomator (Script. hist. Dan. min. I, 362) till ecclesiæ. Ordet anses inte ge någon mening i sammanhanget. — Civitates betyder här hos Saxo liksom enligt hans samtida Innocentius III: urbes episcopales. Vad som framhålls är, att biskopsstäderna i Jylland genom donationen kom i besittning av så gott som hela sitt godsbestånd. Epitomator har inte enbart ecclesiæ, utan potiores ecclesiæ. Lex. Sax. 134⁵⁰ karakteriserar rättelsen såsom dubiös. Ett mycket mildt ord.*

297¹⁻². *Partim regio, partim religionis præsidio. Regio rättas till regis, detta med hänsyn till det ensartade i de två sidoställda satsleden. — Likartade konstruktioner användes gerna av Saxo och är naturligtvis medvetet retoriska grepp.*

298¹⁷. *Diuturna usurpatione firmatam. Diuturna rättas till diutina efter Valerius Maximus 2, 3, 1. — Diuturna och diutina har samma betydelse.*

299⁹⁻²⁴. *Victoria potituros, si . . . inter primos præliantium globos ducis nomine corpus suum exanime pertulissent . . . Corpus eius funebri lecto a militibus in acie perlatum . . . Regem in acie pertulerunt. Pertulissent rättas till prætulissent i enlighet med Krantz, eftersom läsarten skall stämma bäst med orden: inter primos globos ducis nomine. Det anföres därutöver (97) såsom naturligt, att prepositionerna per och præ förvexlas. I överensstämmelse härmed rättas också de följande orden med per-. — Krantz har pretulissent. Men utgivarna hade på ett ställe som detta bort betona — vad de försummat — att han liksom Editio princeps har perlatum och pertulerunt. Inter globos synes närmast att kräva formen i Editio princeps: pertulissent. Grund att ändra de fullgoda formerna perlatum och pertulerunt i Editio princeps och hos Krantz, vilken senare begagnat ett annat manuskript av Saxo än den förra, förefinnes*

inte. Förvexlingen av præ- till per- ($\bar{p}$ til p) ligger inte alltför nära.

303⁸⁻⁹. *Victoriam ante oculos præponentes*. Præponentes rättas till proponentes. Det anföres (97) såsom naturligt, att prepositionerna præ och pro förvexas. — *Editio princeps* har även 357³⁵⁻³⁶ *ante oculos præponens*. Även detta rättas på lika sätt. Paleografiskt ligger förvexlingen pro- till præ- (p till $\bar{p}$) inte nära.

305²². *Perspiciendi copiam*. *Perspiciendi* rättas till *prospiciendi*. Såsom motivering anges, att Knabe föredrar att skriva *prospiciendi* i överensstämmelse med 273⁵: *prospiciendi facultate*, och 424²⁰: *nubium obscuritas prospicere non sinebat*. — Att Saxo på två ställen använder *prospicere* lärre aldrig kunna föranleda, att ett tredje ställe utan vidare rättas till överensstämmelse med de andra. 305²² är det fråga om förmåga att se genom mörker, *perspicere*.

306⁷⁻⁹. *Maxima Iutorum pars ferri metu flumen insiluit præreptoque hostis officio sua vi quam aliena consumi tutius duxit*. *Tutius* rättas till *satius*. Såsom grund anges att det här inte kan vara tal om grader av säkerhet. — Jyderna ansåg det förenat med mindre fara, rådligare att själva ge sig döden än att tillintetgöras av fienden. Alltså: *tutius*.

310⁴. *Sanctitatis siquidem amplexa propositum reliquum vitæ tempus cælebs exegit*. *Sanctitatis* rättas till *castitatis* i enlighet med 310²: *castitatemque votis professa* och då det skall vara ett något överdrivet uttryck, att personen ifråga lade sig vinn om helighet (jmf 93). — *Sanctitas* i medeltids- som i klassiskt latin mycket ofta = *castitas*. Variationen i de närstående orden 310² och 310⁴ äkta saxonisk.

315¹⁴⁻¹⁵. *Famaque eius bellica vi in tantum claritatis excessit*. *Vi* strykes. Det skall inte passa i sammanhanget och antages ha tillkommit genom reduplikation av det följande *in*. — Reduplikation är en förmodan i det blå. Satsen gäller Knut den helige, och det är genom den kraft han ådagalade i krig och vilken Saxo beskrivit i det föregående, som hans rykte steg. Utgivarna citerar i tid och otid *Valerius Maximus*. De kunde här ha stött *Editio princeps'* ablativ, om det nu vore behövt, med 2, 9, *in: Opes populi Romani in tantam amplitudinem imperatorum virtutibus excesserunt*.

318²³⁻²⁵. *Legum severitate neglecta, impunitas omnium noxas enervi legum indulgentia præteribat*. *Legum* rättas till *scelerum*. Det anges inte passa i sammanhanget och kunna vara influet genom förvexling med det första

legum. — Förvexlingen är svårfattlig. Legum severitate motställes legum indulgentia, lagarnas stränghet slappheten i deras tillämpande. För att citera Krantz: Legum a se latarum executionem posthabuit.

319³⁴⁻³⁵. Actiones sacerdotali iudicio destinatas a publico foro secrevit, ne honore impares condicio æquaret. Före condicio insättes iuris för att tydliggöra meningen. — Alltså: »rättsliga ställning». Att det är fråga om denna, framgår redan av huvudsatsen. Tydliggörandet medför ren pleonasm.

320¹². Sacrista *somnium* capienti quidam sacerdotii insignibus decoratus . . . præcepit. Somnium rättas till somnum, som inte blott skall ge den riktiga meningen, utan också läses 302³⁶ (96). — Att Saxo på ett ställe låter en person ligga och drömma, på ett annat ligga och sova, kan aldrig föranleda, att det förra stället rättas till överensstämmelse med det senare.

321⁵⁻⁶. Fossa ad solidum humo, incorruptam antistitis togam inter adesa *solo* ossa reperiunt. Solo rättas till situ. — Antistes är biskop Vilhelm av Roskilde. Sedan man grävt igenom mulden ned till fast mark, fann man biskopskruden oförstörd bland de multnade benen på marken. Varför inte solo? Och varför situ? Skulle det möjligen vara — vad utgivarna inte upptagit i sin apparat — därför att Valerius Maximus 6, 9, ext. 5, har lævam . . . situ marcidam? Rättelsens felaktighet framgår därav, att genom denna ödelägges rimmen i Fossa ad solidum — solo ossa.

321²⁰⁻²¹. Potione per incuriam sumpta, quo salutem conciliare *debuerat*, languorem instruxit. Debuerat rättas till decreverat efter 386⁶: quibus opem ferre decreverat, cladem atque exitium irrogavit. Ordet i Editio princeps skall passa mindre gott i sammanhanget. — 386⁶ är alltför olikartat för att motivera rättelsen. Debuerat är det enda ord, som passar i sammanhanget. Framställningen gäller Arnfast, som stört biskop Wilhelms av Roskilde griftero och som fick skörda straffet för sakrilegiet. Obetänksamt inmundigade han engång en dryck, och han fick, det är meningen, sin sot av det, ur vilket han annars, under vanliga förhållanden, hade bort hemta bot. Rättelsen ger ren omening.

324³⁰⁻³². Magnatum ratio valuit, ut plebs, non minus eorum auctoritate quam moræ tædio adducta, *fidentissimam* revertendi libertatem *acciperet*. Fidentissimam rättas till fidentissime, acciperet till arriperet. — Första rättelsen gör

åverkan å stilens saxoniska säregenhet; genom den senare ändras meningen. Enligt *Editio princeps* går folket med på att mottaga den frihet, som stormännen intalat dem, enligt utgivarnas text rycker de den till sig.

325²²⁻²³. *Iure elicatum dedecore vacuum persuasione extortum probro obnoxium rati. Elicatum rättas till extortum, extortum till elicatum.* Sammanhanget skall kräva detta, meningen i varje fall i hög grad förbättras (93). Förvexlingen kan tänkas ha skett vid diktat till sättaren. — Textstället är ytterligt karakteristiskt för Saxo. Förvexling vid diktat i *Editio princeps* vanlig lös supposition av utgivarna.

328¹¹. *Culpas absolvit præmiumque sibi poenitentiae salubritate conscivit. Framför sibi insättes veniæ.* Det skall tydliggöra meningen. — Meningen är fullt tydlig utan den godtyckliga rättelsen.

333²⁰. *Non solum a præsentibus, sed etiam a procul positis liquido exaudiretur. Præsentibus rättas till prope stantibus.* Det förra skall inte vara någon verklig motsättning till *procul positis*. — *Præsentibus* förekommer såväl i *Editio princeps* som i *Fragmentum Laverentzenianum*. Det har sjelfvallet betydelsen: de som var för ögonen, i omedelbar närhet, *proximis*, som omskrivningen lyder hos epitomator (*Script. hist. Dan. min. I, 386*).

335¹³⁻¹⁶. *Nec semel quidem Ericus Sclavici roboris amplitudinem pressit et nervos debilitavit, sed iterum ac tertio effrenata gentis illius ingenia tanto tempore retudit, ut nulla eum ulterius piratici æstus procella pulsaret. Tempore rättas till terrore.* Det förra skall vara meningslöst i sammanhanget. — Uttalandet har avseende på Erik Ejegod. Vad som är meningslöst i sammanhanget är alltså, att han gång på gång under så lång tid utmattade och nedslog det vendiska folkets tygellöshet, att piratanfallen upphörde.

351¹³. *Patruo . . . obviam accurrit. Accurrit rättas till occurrit.* Det senare skall passa bättre i sammanhanget. — *Accurrit* passar alltså också i detta. Det passar utmärkt.

363⁹. *Norvagiæ statum veluti fulmen aliquod ac tempestas incussit. Sista ordet rättas till concussit* för att få överensstämmelse med 285³¹: *Quarum alteram (∩: Scloviam) . . . concutere formidabat.* — Ingen begär här överensstämmelse. *Incussit* är beroende av fulmen, blixten. Jmfr Roskildekrönikan (*Script. hist. Dan. min. I, 31*): *per omnia terribilis more fulminis incessit.*

363¹⁸⁻¹⁹. *Curam Erici exactissima satellitum custodia vallavit. Curam rättas till curiam.* — *Cura* är här lik-

betydande med custodia och har naturligtvis ingenting med curia att skaffa. Jmfr Lex. Sax. 210²⁵.

363³³⁻³⁴. *Temperantiam eorum, multiplicatis poculis quantulacumque restabat*, subvertit.. *Quantulacumque restabat* flyttas före *multiplicatis poculis*, då orden hör till *temperantiam*. Meningen skall kräva detta. — *Multiplicatis poculis* och *quantulacumque restabat* hör samman — så mycket som var kvar efter det att bågarna många gånger gått sin rund.

370²⁵⁻²⁸. *Plogus . . . tametsi regis militiam profiteretur, latentes capiti eius insidias comparabat. Ad quem Rypam veniens militiæ titulo stipendium postulabat. Quo recepto, datum sibi cladis eius præmium reputabat. Præmium rättas till prævium.* Plog skall svårligen kunna uppfatta sin sold för härmannaskapet såsom en belöning för konungens dråp, men väl såsom en handpenning därpå. — Saxo betonar till en början, att Plog var Erik Emunes hirdman. Inte desto mindre stämplade han i hemlighet mot sin herres liv. Saxo fortsätter med att berätta, att Plog begärde sin lön som hirdman och fick den. I lönen såg han belöningen för mord på givaren, sin herre. Denna framställning, som helt bottnar i feodalistisk tankegång, gör i stigande tempo Plog till niding. Den är gjord i direkt polemik mot Roskildekrönikan (*Script. hist. Dan. min. I, 31*). Den kulminerar i ordet *præmium* — lönen för tjänst som tages såsom belöning för det största nidingsdåd en hirdman kunde begå. Utgivarna med sitt erbarmliga *prævium* ruinerar det hela.

372³³⁻³⁴. *Mali intuitu discere Ericus monerique poterat plus viribus suis duces quam femineis debere figmentis.* Här skall saknas ett verb, som uttrycker tillit. Efter *femineis* insättes därför *fidere*. — Fråga är inte om tillit. Något verb saknas inte. Lex. Sax. 215⁵⁰ har också stället under *debeo* utan det påhittade verbet.

377³⁻⁴. *Forensis* nondum pugnæ memoria exoleverat. *Forensis*, på marknadsplatsen, rättas till *Fotensis*, vid Fotevik. Den argumentering, som Ræder anför för rättelsen är följande (104 ff.).

Man har från annat håll åberopat till stöd för *forensis*, att när Sven Ågesen skildrar det slag, om vilket här är fråga, slaget 1134, han förlägger det till *nundinarum locus*, marknadsplatsen. Citatet vilar på en konjektur: Sven Ågesen har inte *nundinarum*, utan *Lundoniarum locus* (*Script. hist. Dan. mon. I, 134: Lundoniarumque in loco uelocius applicauit, quem Fotuik uulgas consuevit nuncupare*). Detta tolkas

av Ræder: »en lundensisk plats [ϝ: som hörde till, var underlagd staden Lund]». Vidare stod slaget, enligt den samtida uppteckningen i *Memoriale fratrum Lundense* (Lunds domkyrkas nekrologium, utg. av L. Weibull, 75) apud villam Hamar, byn Hammar. Denna by ligger på den östra sidan av Foteviken. Men marknadsplatsen har inte legat här, utan på den västra sidan, Skanörsidan. Under sådana förhållanden bortfaller varje försvar för att bevara Saxotextens forensis; dess ersättande med Fotensis är förbehållslöst riktigt.

Till vad denna argumentering innehåller rörande Sven Ågesen är följande att bemärka. Det hos denne förekommande ordet *Lundoniæ* finnes i den utomordentligt bristfälliga, av ett otal grova fel vimlande handskriften *Cod. Arnæm.* 33, 4:to. En sådan form för staden Lunds namn är annars fullständigt okänd inom litteraturen. Då man sammanställt dessa förhållanden med de stora marknader, som under medeltiden hölls i den sydvestligaste delen av Skåne, och med att *Editio princeps* har pugna forensis om samma slag, som Sven Ågesen skildrar, har man letts fram till den paleografiskt inte alltför avlägsna konjekturen *nundinarum* för *lundoniarum*. Det senare ordet är i varje fall orimligt. Förövrigt måste punkten om slaget i *Cod. Arnæm.* även annorstädes vara felaktig. Fotevik kallas *locus*, plats. Men Fotevik var en vik, *sinus* — namnet fästes först på förslag av undertecknad vid en plats, stationen Fotevik.

Pugna forensis skall emellertid vara uteslutet av real grund: marknadsplats och slagplats har inte sammanfallit. Är detta riktigt? Att slagplatsen var vid Hammar är säkert och ingen ny upptäckt av Ræder — till yttermera visso ligger här ännu massgraven med de fallna. Säkert är också, att Skånemarknaden under senare medeltiden hade sin huvudort vad angår Skanör—Falsterbohalvön på den västra sidan av Foteviken. Men avgörande är inte detta, förrän det visats, att marknadsplatsen också vid tidpunkten för slaget 1134 låg på västra sidan av Foteviken. Var detta fallet? Det är därvid att anföra, att Skanör—Falsterbohalvön är blottad på fynd indicerande bebyggelse före 1200 och att halvön med dess städer först är omtalad i början av samma sekel. Saken torde ge någon anledning till eftertanke. Helt annorlunda gestaltar sig däremot förhållandena på östra sidan av Foteviken. Hammar är, som framhållet, omtalad 1134, och i dess omedelbara närhet har man därtill ett märktigt gravfält. Ett fyrtiotal gravar har här undersökts. Fältets utsträckning visar, enligt den arkeolog, som haft un-

dersökningen om hand, att det måste rymma flera hundra. De undersökta gravarna är från romersk jernalder. Av allt att döma, skriver professor Otto Rydbeck (Den medeltida borgen i Skanör, 9) torde man i det samhälle, vars medlemmar här gravlagts, se en föregångare till Skanör. Omständigheten kan lätt förklaras därav, att den yttersta landtungan tidigare varit så vattensjuk och sandig, att den inte lämpat sig för bebyggelse.

Pugna forensis är ett uttryck från Qvintilianus. Det förekommer utom 377³ också 398⁶ och på långt avstånd därifrån 528²¹. Redan detta gör det orimligt, att ett förbi-seende skulle föreligga. Sedan det nu visats, att marknadsplatsens läge på Skanörsidan 1134 inte låter sig styrka, utan att platsen bör ha sammanfallit med slagplatsen vid Hammar, måste en utmönstring av forensis och dess ersättande med Fotensis anses förbehållslöst otillåtligt.

377¹⁰⁻¹¹. Communibus vinculis artius naves in *classem* sociant. Classem rättas till globum efter 215²⁴: *consertissimo navium globo*. Ordet skall inte passa i sammanhanget, då det är fråga om att binda skeppen samman. — *Classis* är här synonymt med *globus*. *Lex. Sax.* 138¹⁰ upplyser därom.

378⁹⁻¹¹. *Sialandiam . . . inopinatam intravit, improvidam quoque Roskildiam capit et penates Ebbonis ad Suenonem elapsi incendio diruit. Quoque rättas till que vidhängt improvidam*. Det sker av hänsyn till förbindelsen med det föregående. — *Quoque* hör till *improvidam*. Vad som markeras är: *Sialandiam inopinatam — improvidam quoque Roskildiam*.

381³⁴⁻³⁵. *Filius Suerconis Ioannes, ut plurimum strenuus, ita parum facetus, irrisorio carmine fugam eius proeliaque retexuit. Plurimum strenuus rättas till parum strenuus, parum facetus till plurimum facetus*. Detta sista ord skall betyda »kveck», »ordrapp» (93), och omställningen i hög grad förbättra meningen, eftersom det i fortsättningen berättas, att Sverkers son Jon gjorde sig lustig över Knuts missöde och gav honom speglosor därför. — *Facetus* har här, såsom även Olrik i sin översättning av Saxo 1076—1157, s. 192, insett, sin ursprungliga betydelse: hövisk. Men även antaget, att ordet skulle betyda »kveck», kan det inte föranleda någon rättelse, genom vilken vitt göres till svart, vitt till vitt i karakteristiken av Jon Sverkersson. Man kan vara föga kvick och ändå strö omkring sig med speglosor om en annan.

391³⁻⁶. *Ille ob contumeliosam monitorum suorum re-*

pulsam ira percitus, facturum se brevi, quod Sueno non au-
deat, subintexuit, exprobratamque sibi *ignominiam* invicem
in eum, rejecto meticulositatis opprobrio, vindicavit. Ille
är hos Saxo en man vid namn Nils, Sveno kung Sven Grathe,
tiden den senares Varendståg. Ignominiam rättas till igna-
viam, eftersom det är feghet som lagts Nils till last av kung
Sven. Samtidigt hänvisas till 381³⁸: ignaviam . . . ex-
probrabat. — Det är här fråga om ignominia, smälek. När-
mast föregående contumeliosam repulsam visar detta. Likaså
391¹¹⁻¹², som tecknar den förolämpade Nils syfte: Nicolaus
acceptam a rege contumeliam conspicuæ probitatis operibus
demere cupidus. Att Saxo på ett annat ställe, som ingenting
har med det föreliggande att skaffa, brukar det vanliga ut-
trycket: ignaviam exprobrabat, motiverar ingen rättelse.

401²⁶⁻³¹. Facile Fioniensium paucitatem oppressis-
sent, nisi Waldemarus . . . rebus parcendum putasset, ne
post novæ cladis calamitatem . . . plus patriæ quam hosti
nocuisse videretur. Itaque æmulum cum *pernicie* tolerare
quam debile patriæ membrum quassare satius ratus, expedi-
tionem ad *concilium* transtulit. Nam auctore eo res in collo-
quium *versæ . . .* Post rättas till per. Sammanhanget skall
kräva detta. Pernicie rättas till periculo. Det skall vara ett
lovligt starkt uttryck, heter det, att Valdemar hellre ville tåla
sin fiende till sitt eget förderv än lägga Fyen öde. Con-
cilium göres till consilium, versæ till versa, det senare i över-
ensstämmelse med vad utgivarna kallar allmänt språkbruk.
— Samtliga rättelser är till den grad uppenbarligt och otro-
ligt godtyckliga, att man inte behöver spilla några ord på
dem.

435⁶⁻⁹. Quorum alter integerrimum virum tæterrima
suspicione notare sustinuit, alter, conscientiæ puritate *syn-*
cerus, adversum innocentiam suæ criminatorem æquo lentius
iram destrinxit. Ordet syncerus skall vara något påfallande
i sammanhanget. Det rättas till succinctus, ett av Saxo
mycket använt ord. — Att ett ord är något påfallande i sam-
manhanget, ett annat mycket användes hos Saxo tjenar så-
lunda till motivering för att det förra uttages ur texten, det
andra insättes. Fråga är om striden mellan Valdemar och
Eskil. Den förre är i den ena av de med alter inledda sat-
serna integerrimus vir; i den andra karakteriseras han med
en närmare precisering såsom conscientiæ puritate sincerus,
med ett rent och ärligt samvete. Det senare uttrycket är på
latin lika väl avvägt som expressivt. Det är förunderligt,

att någon kan falla på tanken att förderva ett sådant uttryck med det intetsägande *succinctus*.

435¹⁸⁻²⁰. Cum Occone, schismaticarum partium comite, criminosum iunxisse collegium inque eius excolenda societate catholicæ *pacis* adversariis execrabilem obtentum præbere; quamobrem se belli adversum eum suscipiendi infinita cupiditate flagrare. Ordet *pacis* skall här vara påfallande. Det rättas till *partis* i överensstämmelse med 435¹³ (96). — Sistnämnda ställe talar om att ärkebiskop Eskil av nitälskan för kyrkans sak, catholicæ *partis* æmulatione, bannlyste Occo; detta ord *partis* har sjelvfallet ingenting att skaffa med ordet *pacis* på det här ifrågavarande stället. Vad det här gäller är motståndarna till freden inom kyrkan. Därför att Occo är motståndare till denna fred — själva målet för allt regemente i denna världen — vill ärkebiskopen strid. Stilistiskt är därutöver *pacis* och *belli* motställda.

480¹⁴⁻¹⁶. Tanta autem in barbaros strages exercita est, ut ex *ipsa eorum* multitudine ne cladis quidem nuntius superstes reperiretur. At nostri, prædæ *participatione* acta reflectisque navigiis, nobilium . . . cadavera . . . in patriam referenda curabant. *Ipsa eorum* rättas till *ipsorum*, då det inte skall finnas någon grund till att särskilt framhäva ordet *multitudo*, *participatione* till *partitione*. — Med *ipsa eorum* framhäves särskilt ordet *multitudo* — en sådan mängd och ändå inte en enda man överlevande, som kunde ge bud om nederlaget. *Participatio* och *partitio* är helt olika begrepp, och även om Petrus Olai, såsom fallet är, här har *partitione*, är därmed inte avvikelsen från *Editio princeps* nog motiverad.

485⁶⁻⁷. Queri cœperunt olim regum consilia ad illustrum virorum arbitrium *pependisse*. Det sista ordet skall inte passa i sammanhanget — det hade bort heta: ex . . . arbitrio *pependisse*. Ordet rättas till *propendisse*. — Hinder att konstruera *pendere* med *ad arbitrium cuiusdam* lärar näppeligen föreligga för Saxo.

499⁵. Qui cum nandi *astu* calleret. Då *simning* är en färdighet, rättas *astu* till *usu* under hänvisning till 33⁶ och Valerius Maximus 8, 12, 1. — *Lex. Sax.* 84³⁵ bibehåller *astu*.

517¹²⁻¹³. Rex . . . Adulfo cuidam, insignis fidei, sed clericalis condicionis . . . observationis negotium mandat. Efter *sed* insättes *et*. Det är onekligen påfallande, heter det, att preteståndet ställes i motsättning till troheten. — Preteståndets ställning till konungen var i den tid det här gäller en helt annan än andra ständers. Inte desto mindre anför-

tror konungen en medlem av detta stånd, insignis fidei, det ansvarsfulla värv, om vilket det handlas i texten. Därför sed.

524³⁰⁻³¹. Qui cum multitudinem *imperitis clamoris* iurgiis obstrepentem . . . adverteret. Imperitis clamoris rätas till imperitam clamore et. Satsen anges vara byggd över Valerius Maximus 3, 8, 6 som förebild: clamore imperitæ multitudinis obstrepens. — Med lika rätt kunde man, efter att ha förvandlat imperitis clamoris till imperitam clamore, omställa dessa ord, flytta dem före multitudinem och stryka iurgiis. På detta sätt bleve likheten med Valerius Maximus komplett genomförd.

535³⁹⁻⁴⁰. Quam parum fidei in medicorum opere reponi oporteat, documento exstitit. Opere rättas till ope. Rättelsen härrör från Madvig, inte som Olrik förklarar, från Gertz. Ope skall enligt Olriks mening passa väl så gott i sammanhanget som opere. — Framställningen gäller abbot Johannes från Skåne vid konung Valdemars dödsbädd. Förut är av Saxo omtalat, att man satte stor lit till abbotens förmåga som läkare, cuius opi plurimum credebatur. Här gäller det något annat. Abboten har utfört sin kur. Vad det gäller är läkarens gerning, sjelva resultatet, opus. Ope passar inte alls i det s. k. sammanhanget.

De ställen ur den nya Saxoupplagan, som här meddelats och granskats, utgör i likhet med dem som tidigare blivit genomgångna, endast en utplockad provkollektion. Vad visar kollektionen ifråga rörande recensionen?

Utgivarna får för sig, att ett ord är påfallande eller något påfallande, inte passar eller passar mindre gott i sammanhanget, att ett annat passar bättre eller väl så gott — ordet uttages, ett nytt insättes. De förmenar, att ett uttryck inte är nog tydligt och tydliggör det genom suppling. Det förefaller dem, att sammanhanget kräver en annan ordföljd än den Editio princeps har och att meningen låter sig förbättra — de omkastar ordföljden. I andra fall hyllar de sig till uppfattningen, att en sats är litet på sin plats eller är överflödig — den lyftes ur texten och ned i apparaten. Betoningen i alla dessa motiveringar är, som ses, starkt subjektiv. Påtagliga, sakligt gripbara skäl är inte många. När de kommer till synes, kan de vila på så underliga axiom som att man på grundval av Saxos allmänna litterära förebilder kan i enskildheterna få fram den ursprungliga texten eller att detta låter sig göra genom att uniformera orden och uttrycken på skilda ställen hos Saxo.

Resultatet av textrecensionen med dess emendationer blir därefter. Nya tankegångar, främmande för Editio princeps och

Saxo, införes. Mening och sammanhang rubbas godtyckligt, där redan allt är i ordning, förvanskas eller omlägges helt. Ställe efter ställe skiner bristen på djupare historisk insikt igenom. Saxos stil, hans utstuderade retoriska konst, noga avvägd i de minsta detaljer, respekteras inte.

IV.

Vid sidan av de förhållanden, som berörts i det föregående — uttagande av satser, uttryck och ord i Editio princeps, dessas ersättande, större och mindre suppleringar och omflyttningar — är en annan grupp av rättelser i hög grad kännetecknande för recensionen av Saxos text: utgivarna bibehåller själva orden i textgrundlaget, men förändrar ofta kasus, numerus och tempus. Redan i de större, i ett sammanhang granskade textavsnitten förekom exempel i denna riktning. En serie nya exempel anföres här:

33⁶. *Usum calleret*. Usum rättas till usu efter Valerius Maximus 8, 12, 1: usu callebant. — Saxo konstruerar calleo mestadels med ablativ, men även med accusativ: 396²⁴ regis dolum calleret; 543^{4 5} Sclavicæ gentis linguam calleret. De två senare ställena är lemnade orörda.

108¹⁴. *Nulli miseræ tempora culpandi palam animus erat*. Miseræ tempora rättas till miseriam temporum. Meningen skall kräva detta. Det hänvisas till 120¹⁸⁻¹⁹: præteritorum (∅: temporum) miseriam. — Alltså: stereotypering. Har Saxo på ett ställe tidernas eländighet, får han inte på ett annat ha eländighetens tider, de eländiga tiderna.

212³⁴⁻³⁶. *Liotarus . . . Olonem . . . Vegeti cognomento donavit, eundem fraudis exemplo, qua circa Thoronem usus fuerat, periturum vaticinans*. Eundem rättas till eiusdem, då man annars skulle sakna en närmare beteckning vid ordet fraus, som kunde knyta detta samman med relativsatsen. — Den närmare beteckningen vid fraus är sjelvfallet obehövlig. Borttaget är eundem att underförstå.

232²⁹. *Præsidia locis opportuna disponit*. Opportuna rättas till opportunis. Meningen skall vara, att besättningar lägges på ställen, som är egnade därför. — Meningen är: besättningar egnade för de ställen, till vilka de förlägges.

238³⁷⁻³⁸. *Hereditarium fortitudinis spiritum scrutandæ rerum naturæ vestigiis quam armis excolere maluit*. Scrutandæ rättas till scrutandis, som sammanhanget kräver. — Scrutandæ hör till naturæ. Sammanhanget kräver ingen ändring.

304²²⁻²³. *Omnium virtutum* partibus ac numeris abunde instructus. *Omnium virtutum* rättas till omnibus virtutis. Detta i överensstämmelse med Valerius Maximus 4, 1, ex. 2: *cunctosque virtutis numeros*; 8, 15, 2: *omnibus numeris virtutis divitem*; 2, 6, 8: *omnibus virtutibus . . . instructissimus*, och under hänvisning bland annat till 310¹⁹⁻²⁰: *cunctis virtutis partibus ac numeris instructissimus*; 441²⁷⁻²⁸: *omnibus humanitatis numeris instructissimus*; 446³⁶: *omnibus honestatis numeris instructissimus*. — Likaväl som att *omnium virtutum* rättas till omnibus virtutis bör abunde instructus rättas till dives eller, om ställes antal är utslagsgivande, *instructissimus*.

305¹⁻⁴. *Indignum populari, nedum pontifice, excessum, cuius plenam ignominiae sortem omnis aevi derisus pleno cavillationis ludibrio prosequitur*. Sista ordet rättas till *prosequetur*. Då subjektet är *omnis aevi derisus*, skall futurumformen av verbet vara rimligare. — Omdömet i texten är inte bundet till framtiden.

307¹⁸⁻¹⁹. *Cuius fugae deformitas . . . ad posteros quoque probrosa descendit*. Sista ordet rättas till *descendet*. Enligt utgivarnas mening är det fråga om framtiden. — Fråga är alls inte om framtiden. Talet om den vanhederliga flykten når ned också till de efterkommande.

309²⁷⁻²⁸. *Plus crudelitati suae quam sacrosancti iuris viribus indulgendum putavit*. *Crudelitati* rättas till *crudelitatis* för att åstadkomma en symmetrisk satsbyggnad. — Den symmetriska satsbyggnaden ödelägger variationen i uttrycket.

314¹³⁻¹⁴. *Pietati iustitiam contemperavit*. *Pietati* rättas till *pietate*. Det skall ske av grammatiska hänsyn. — *Lex. Sax.* 185²⁰ avvisar rättelsen.

316³⁸⁻³⁹. *Egregiae indolis claritate contempta, negatum virtuti culmen vitio tribuere non erubuit, repulsa fortitudine, inertiam honoribus insecuta*. *Fortitudine* rättas till *fortitudinem*. Genom rättelsen, uttalas det (97), ges åt satsen en praktfull antitetisk form. — Motiveringen är otillräcklig. Genom rättelsen försvinner de båda korresponderande absoluta ablativsatserna: *claritate contempta* — *repulsa fortitudine*.

321³³⁻³⁵. *Ita primo fati celeritate correpto, reliquos a diversis corporis partibus profecta pestis tarditate ad ultimam tabem redactos absumpsit*. *Tarditate* rättas till *tarditas*. — Rättelsen tillintetgör parallellismen och rimmet: *fati celeritate correpto* — *tarditate ad ultimam tabem redactos*.

322¹⁹⁻²⁰. *Ius ascriptis chori ministris deferendum cu-*

ravit. Chori rättas till choro. — Lex. Sax. 130³⁰ bibehåller den saxoniskt preglade genitiven.

360²⁷⁻²⁸. Magnus aura quam eventu *prosperiore* ab Arusia solvit. *Prosperiore* rättas till *prosperior*. Den senare formen skall stämma bättre med Saxos språkbruk. — *Prosperiore* stämmer alltså också med detta.

365³¹. Eosdemque et ætatis suæ et fortunæ *miseratione* acturos existimans. *Miseratione* rättas till *miserationem*. — Ablativen är här helt i överensstämmelse med Saxos språkbruk. Jmfr Lex. Sax. 40³⁵⁻⁴⁰.

385¹⁷ *Vagumque* eminus hostem incessunt. *Vagumque* rättas till *vagique*. Det förebares, att det näppeligen är fienden, utan angriparna som strövar omkring. — Enligt texten har Sven Grathe slagit läger på olika platser vid Mildeå och gett folket order att hugga ris i en skog i närheten. Unga män bland fienderna går över ån och angriper fienden, datterna, *vagum* hostem, som det står i *Editio princeps*.

397¹³⁻¹⁴. Non contentus simplicitate promissi, *sacramento* fidem efflagitat. *Sacramento* rättas till *sacramenti*. Detta i överensstämmelse med Saxos sedvanliga språkbruk. — *Simplicitate* promissi och *sacramento* motställas varandra, båda i ablativ. Genom rättelsen av *sacramento* till *sacramenti* ödelägges konstruktion och stil.

398²⁸⁻²⁹. Quem ubi de fuga cogitare compertum milites habuere, ne sine prælio *vinceretur*, orantes, victoriam, si re-deat, spondent. *Vinceretur* rättas till *vincerentur*. Sannolikast är enligt utgivarna detta innebörden i den bön, som konungens män riktar till honom. — Konungens män lovar honom segern under bön att han inte i motsats till hövdingarna skall tänka på flykt och därmed låta sig besegras utan strid. Alltså: *vinceretur*.

467¹⁴⁻¹⁶. In cinere lineas descriebant; quas si pares numerassent, prosperæ rei præcias arbitrabantur; si impares, *sinistri* prænuntias autumabant. *Sinistri* rättas till *sinistræ* (∴ rei). — Rättelsen ödelägger variationen i uttrycket.

486³⁶. Ripam *stipatis* equitibus petens ad amnis principium properavit. *Stipatis* rättas till *stipatus*. — Hinder för *stipatis* kan inte föreligga.

Inom den grupp av rättelser, å vilka exempel här anförts — rättelser av de former, i vilka orden traderats genom *Editio princeps* — kan man urskilja en särgrupp, som hitintills lemnats å sido. En enhetlig, logiskt förankrad motivering är här lagd till

grund för rättelserna. Den har, om också inte helt, i stort sett någorlunda konsekvent tillämpats vid textrecensionen.

Exempel:

49¹²⁻¹³. *Cæcam viri mentem, quæ matrem adversum filii caput exarsisse putavit. Quæ rättas till qui, då det inte är mannens sinne, utan han sjelv som brister i förståelse av moderns sinnelag.*

59³⁻⁴.

*Magna viri virtus quæ risu calluit uno
Supremam celare necem.*

Quæ rättas till qui, då det inte är mannens tapperhet, utan han sjelv som går leende i döden.

79¹⁰. *Albicantibus maris procellis. Albicantibus rättas till albicantis, då det inte är stormen, utan havet som skummar vitt. Det hänvisas till 170¹⁵: Albicet quamquam senio capillus; och 147¹¹: pelagus procellis albidum.*

109³⁴. *Gazæ quas diu clausæ telluris antra condiderant. Clausæ rättas till clausa. Meningen skall kräva detta.*

120³⁴⁻³⁵. *Redundet in me, quæso, nocens animi culpa. Nocens rättas till nocentis. Nocens anges snarare höra till animus än culpa.*

126¹³. *Qui cum angustioris se maris flexui tradidissent, subito Erici classe conclusos vident. Angustioris rättas till angustiori, då ordet uppenbart hör till flexus, inte till mare.*

132³¹. *Hac virium fiducia cum Hunis pugna conseritur. Hac rättas till harum. Stridskrafterna uppräknas omedelbart förut.*

164³¹⁻³². *Qui cum conspecti senis vulneribus opem laurus accederet. Conspecti rättas till conspectis, då det snarare är gubben sjelv än hans sår, som det är tal att bringa hjälp. Genom rättelsen vinnes den absoluta ablativen: conspectis senis vulneribus.*

256¹². *Plurimæ comitatis officiis. Plurimæ rättas till plurimis. Sammanhanget skall kräva detta.*

284¹⁹. *Abscisa responsi sagacitate. Abscisa rättas till abscisi, då det inte är skarpsinnigheten utan svaret, som är kortfattat. Hänvisning till Valerius Maximus 3, 8, 3: absciso responso.*

287¹⁸. *Communi sanguinis vinculo. Communi rättas till communis, då det snarare är blodet än bandet, som är gemensamt. Det upplyses: vid diktat omöjligt höra skillnad på de två formerna av ordet.*

329⁶⁻⁷. *Pristinis odii viribus pertinacius excandescens*. *Pristinis* rättas till *pristini*, då det bör vara hatet som betecknas såsom gammalt.

393²³. *Excellentis proci nobilitas*. *Excellentis* rättas till *excellens*, då adjektivet snarare hör till *nobilitas*.

396¹⁵⁻¹⁶. *Irrevocabilis itaque propositi pertinacia*. *Irrevocabilis* rättas till *irrevocabili*, då adjektivet snarast hör till *pertinacia*.

416⁶⁻⁷. *Indubitatae voluntatis eius firmitate*. *Indubitatae* rättas till *indubitata*, då ordet snarare är att hänföra till *firmitas* än till *voluntas*.

428¹³. *Omnium nubium errore discusso*. *Omnium* rättas till *omni*, som sammanhanget kräver.

437³⁸. *Multae adulationis conatibus*. *Multae* rättas till *multis* såsom mera naturligt.

447⁵⁻⁶. *Savissimae consternationis furiis concitati*. Här har visserligen *savissimae* kommit att stå kvar i den recenserade texten. Men Olrik bekänner, att det borde ha rättats till *sævissimis*, då ordet snarast hör till *furiis*.

458²³. *Insulam maritimam novo castelli fundamento complexus*. *Novo* rättas till *novi*, då ordet naturligt hör samman med *castelli*.

Vad innebär dessa och likartade rättelser med nya kasus, numeri och tempus? I all allmänlighet avslöjar de samma godtyckliga handskande med texten, samma bristande insikter och underliga mentalitet som tidigare. I särgruppen accentueras missförhållandena ytterligare. Utgivarna låter Saxo inte få behålla ett uttryck i en dikt som detta: »mannens mäktiga kraft, som med ett leende visste att beslöja sitt yttersta» — det omgöres till att det var mannen, inte mannens kraft som gjorde det. »Havets stormar som brusar fram vitskummande» finner lika litet nåd för deras öron; uttrycket rättas så att det blir havet, inte stormarna som blir det vitskummande. »Skatterna i den slutna jordens innandömen» omvandlas till skatterna i jordens slutna innandömen — jorden är ju inte något slutet. »Ett svars abrupta skärpa» rättas till det abrupta svarets skärpa; »blodets gemensamma band» till det gemensamma blodets band; ett »kastells nya grundval» till det nya kastellets grundval. *Ett* synes här knappast kunna förnekas: de ord dessa rättelser går ut över, är verkligen snarare, snarast, uppenbarligen att hänföra till de ord, med vilka utgivarna, inte *Éditio princeps*, kopplar dem samman. Men hur utsprungna rättelserna än är ur förståndsmässigt riktigt arbetande hjärnvindlingar: det logiskt rätta, det prosaiska snusförnuftets axiomer hör ändå inte

hemma på det plan det här gäller. Dessa rättelser innebär samt och synnerligen förgripelser, för att inte säga förbrytelser mot en stor författares stil, hans konst att skapa nya föreställningar, nya estetiska värden genom att överflytta bestämmelser från det substantiv, med vilket de närmast hör samman, till ett annat därmed nära förbundet.

Det är möjligt, att utgivarna utan att helt förlora namn och rykte i sitt kall kan på det sätt som här skett förbryta sig mot en medeltida författare: överflyttade de sin korrigerande verksamhet på moderna författare, skulle utgången ofelbart bli en annan. Likaväl som utgivarna utdömer Saxos uttryck: »havets vitskummande stormar», skulle de se sig tvungna att utdöma denna rad i Ingeborgs klagan av Tegnér:

Stormande häver sig havets bröst.
Jag vågar tro dem om att rätta:
Stormande häver havet sitt bröst.

Och likaväl som de korrigerar Saxo, när han talar om blodets gemensamma band, skulle de se sig tvungna korrigera den berömda raden i Schillers *Würde der Frauen*:

Flechten der Liebe beglückendes Band.

Det är här kärleken, snarare kärleken än bandet, som är det lyckliggörande.

V.

De båda utgivarna har i sin recensjonsverksamhet, sådan denna hittills klarlagts, på många ställen strävat att stereotypisera, att standardisera texten. Utslag av samma strävan möter i de ingrepp de företagit sig i syfte att normalisera namnformerna. Främmande som inhemska person- och ortnamn träffas därav.

Söker man fastställa, hur utgivarna normaliserar de antika namnen, möter ett belysande exempel i deras behandling av namnet på kejsarstaden vid Bosporen. Editio princeps skriver Bizantium på åtta ställen, på ett Byzantium. De åtta ställena normaliseras till den senare formen. I ord som Elisium, Elisii axes ersättes i likaledes med *y*. Normaliseringen visar ett rent mekaniskt tillvägagångssätt och ett sådant där hänsyn tas endast till det klassiska språkbruk, som renaissancen århundraden efter Saxo stadfäste, ingen hänsyn till språkbruket i hans egen tid. Det vanliga i Saxos tid och långt senare var som ännu i Editio princeps: Bizantium, Elisium¹.

¹ Som exempel på utgivarnas normaliseringar av de slaviska namnen kan anföras följande. På aderton ställen förekommer Bogiszlauus (522—532,

Principen för normaliseringen av de nordiska namnen skiljer sig avsevärt från principen för normaliseringen av de klassiska: vad utgivarna här satt sig som mål är att åstadkomma inte former från en senare tid än Saxos, utan som Ræder uttrycker det (100), former som kommer de ursprungliga nordiska »så nära som görligt». Denna princip är tydligen lika märklig som den förra. Tillämpades den på en senare tids litteraturverk, skulle den komma att medföra, att man vid publiceringen av ett arbete från början av 1900-talet, till vilket originalmanuskriptet saknades, gav namnen former, som var i regel många århundraden äldre än de former, som nu brukas. Det förefaller, som om utgivarna av Saxo helt förlorat ur sikte den enda uppgift som förelegat dem: att utge Saxos verk. De borde annars ha insett, att en normalisering av de inhemska namnen rimligtvis endast kan komma ifråga där de traderade formerna bevisligen är förvanskade och låter sig återföra till former, som Saxo själv kan ha brukat.

Ett fåtal beläggställen torde vara tillfyllest för att få fram, hur utgivarna går tillväga.

Editio princeps har två gånger formen Juritha, fyra gånger Guritha, fem gånger Gyuritha, en gång Gyuritha, en gång Gerytha. Namnet omgöres mest till Guritha. De många namnformerna i Editio princeps är att anse som typiska för en äldre tids vacklande namnbruk och torde ge vid handen — vad i och för sig är det naturliga — att Saxo själv inte använt endast en enda form. För övrigt har man att jämföra med formerna i de lundensiska minnesböckerna från det 12. och 13. århundradet: Gurith (XII²), Gorith (XII²), Gyrit (XIII²).

Hiartwar (Hiarthuar, Hiarthwarus, Hiartuarus, Hiorthuar) förekommer på tolv ställen i Editio princeps; vid sidan därav har man i en dikt — övriga former i prosan — de förolyckade formerna Hiaruarus och Hyuarus. Samtliga formerna normaliseras till Hiarwarthus. Någon grund att Saxo skulle ha använt den

---

542—545, 546—549, 550—551), på åtta ställen Bugiszlauus (458—487, 489, 533, 545, 549), på vardera ett Bugisclauus (421), Bugislacus (438) och Burgiszlauus (488). Av dessa former bibehålles Bugisclauus och normaliseras Bugislacus till det senare; övriga former blir Bugiszlauus. På sex ställen har Editio princeps Walagostum och Walagostenses (456, 501—521, 547), på tre ställen Walogostum och Walogostini (451—452), på tre Walogostum och Walogastenses (462, 534, 546), på ett Walogostum. Dessa former normaliseras till Walogastum, Walogastenses och Walogastini. — Uppgift om grunderna för normaliseringarna av de slaviska namnen saknas.

senare, i *Editio princeps* obefintliga formen lär inte kunna anföras. Det måste tvärtom anses uteslutet.

I *Editio princeps* förekommer omvexlande Godewinus och Godouinus; normaliseringen blir Godowinus. Formerna i *Memoriale fratrum Lundense* under 1100- och 1200-talen är Godwinus och Goduwinus. Första sammansättningsledet skrives här för övrigt i andra namn Gode- (Godefridus, Godebaldus, Godescalcus). Saxo har förmodligen omvexlande brukat Godewinus och Godouinus. Normalisering i texten är i varje fall utesluten.

Vad sjelfva skrivsättet av namnen beträffar, ersättes *u* i namn som det just anförda Godouinus, Slesuig, Syualdus, Gunuara, Lodouicus, Hartuicus genomgående med *w*. Det behöver inte sägas, att skrivsättet därmed inte återföres till det ursprungliga. Inte heller att *u* i namn som dessa var i bruk, för att inte säga var det vanliga, i Saxos egen tid.

Genomgående har inte normalisering åvägabrakts. *U*, *i* och *y* har, som utgivarna medger, fått stå kvar i vissa namn; omvexlande läser man Eginus och Egnus, Dysia och Disia, Riko, Ryco och Ryko, Syritha och Siritha. Annorstädes brister helt i konsekvensen. Vid sidan av Guritha möter ett Juritha. För övrigt saknas inte rent godtyckliga normaliseringar. Gerytha blir Gyritha. Utgivarna lär få ganska svårt bevisa, att Sygaftha och Sygostha under några omständigheter låter sig normalisera till det obekanta Sygoftha. Lika godtyckligt är att förändra *Editio princeps'* Arna lundensi hospitio — hos Krantz Arnolindensi — till Arualundensi hospitio. Enligt texten jagas Oluf Haraldsson på flykt från Arna lundensi hospitio, Arnalunds krog, men återvänder (revertit) och kallar folket till ting in valle Arnensi, Arnadal. Tydligen avses det på båda ställena en och samma ort.

I fråga om normaliseringen av de nordiska namnen kryper utgivarna bakom Marius Kristensens auktoritet. De hänvisar till en lärd avhandling av honom från 1929. Ræder förebrår mig att det inte gått upp för mig, var problemen i fråga om namnstoffet ligger. I vad mån utgivarna sjelva lyckats se, var problemen ligger, framgår av den kritik som här lemnats.

VI.

Sedan textrecensionen med dess emendationer behandlats, skall det övergå till den *apparat*, som utgivarna bifogat sin Saxo-upplaga. Denna *apparat* faller i två avdelningar. I den första avdelningen är under varje sida sammanförda källställen ur de latinska författare, som tjenat Saxo till mönster för hans ord- och

stilkonst. Den andra avdelningen upptager varianter till den recenserade texten.

I fråga om den första avdelningen har man att anteckna ett bestämt framsteg i den nya upplagan: det har lyckats utgivarna att här sammanföra ett långt större antal källställen än dem man tidigare känt. Utgivarnas förtjänst härvid är emellertid begränsad: arbetet har i första hand utförts av Knabe. Till detta framsteg svarar en lika bestämd brist. Källställena är inskränkta till att omfatta endast sådana som formellt kan ha varit av betydelse för gestaltningen av Saxos verk, medan alla upplysningar om proveniensen av själva textinnehållet lemnats åsido. Bristen faller starkt i ögonen. Till belysning av vad som avses skall det här dröjas vid några ställen hos Saxo.

Saxo refererar 439° ff. ett uttalande av kejsar Fredrik Barbarossa. Uttalandet lägges kejsaren i munnen under ett samtal med Valdemar I:s utsändning, hans skrivare Radulf. Kejsaren förklarar, att den tvedräkt, som herskar inom kyrkan, gått honom djupt till sinnes; för egen del aktar han inte hålla med någondera parten, innan ett allmänt kyrkans beslut kommit honom i händerna. I fortsättningen heter det:

In cuius rei speculationem nuper a se totius Italiæ maiores concilii nomine contractos fuisse; Octavianum æquitatis fiducia causam suam humiliter generalis *ecclesiæ iudicio* substravisse, Rodlandum vero, pravitatis *conscientia* retusum, non solum *contumaciter* supersedissee, sed etiam *dixisse*, maiorem se esse, quam ut cuiuspiam censuræ parere debeat.

För förståelse och utnyttjande av detta ställe hos Saxo är diplommaterial oundgängligen nödigt. I en encyklika, som kejsaren utfärdade efter mötet i Pavia 1159, läser man:

Sane . . . generalem conventum religiosorum Papiæ indiximus, ad quem ambos, qui se dixerunt Romanos pontifices, non ad iudicium seculare . . . sed ad examen *æcclesiæ* . . . convocavimus. Alter vero, eo quod puriorem haberet *conscientiam*, domnus Victor videlicet, *iudicio æcclesiæ* ultro se obtulit, altero, videlicet Rolando, *contumaciter* renitente et *dicente*, quia cum ipse omnes deberet iudicare, ipse a nullo vellet iudicari.

Lika nödigt som kändedomen om diplomaterialet är för Saxo 439° ff., är kändedomen om en berättande källa, Sven Ågesens Historia regum Dacie (Script. hist. Dan. min. I, 116, 117 ff.) för Saxo 276¹ ff. Följande parallelltryck är upplysande:

Sven Ågesen:

Qui dum emisso exercitu ad petram *pertrahendam* immatissimam, quam *matris tumulo* ob memoriale *insignium* destinavit erigendam, in testina orta seditione *tum* propter noue religionis ritum, *tum* propter seruitutis iugum intolerabile, popularis cepit efferuere tumultus; ibidemque uulgaris cepit seuire in regem tumultuatio, ita ut ipsum a *regno* una propellerent.

Saxo:

Post hæc Haraldus totam regni classem exserens... inusitatæ magnitudinis saxum... quo *matris tumulum insigniret*, *abstrahi* iussit. Interea qui cum Suenone classi præerant Haraldus imperium, *tum* quia divino cultui favorem tribuerat, *tum* quia inusitatis plebem oneribus adigebat, perosi, quendam... qui Suenonem, an arma adversus patrem sumere *regnoque* potiri vellet callide percontaretur, inducunt.

Ännu ett tredje ställe ur Saxo — att läsa 403²³ ff. — skall dröjas vid. Det parallellställes här ett ställe i en annan berättande källa, Knytlingasagan.

Knytlingasagan:

Var þat þá samit, at Valdimar skyldi skipta með þeim landinu, ok svá kjosa, ok því játuðu þeir Knútr konúngr ok Sveinn konúngr. Valdimar lagði í einn hlut Jótland ok útlönd, þau er þar liggja til; þá lagði hann í annann stað Skáni ok Halland, Bleiking ok Borgundarhólm; í þriðja stað lagði hann Sjóland ok Fjón, Erri ok Falstr, ok þau lönd er þar liggja til. Valdimar kaus Jótland, en Sveinn konúngr hlaut Skáni ok þau lönd, er þar voru tilnefnd; en Knútr konúngr hlaut Sjóland ok Fjón.

Saxo:

Tunc Sveno... Kanuto consentiente Waldemaro compositionis arbitrium tradit, probaturum se quæcumque per ipsum taxarentur, affirmans. Igitur Waldemarus... trifariam totius regni orbem partitus, Iutiæ magnitudinem... in unam portionem secrevit, in altera Sialandiam ac Fioniam, in tertia Scaniem cum attinentibus provinciis locavit... Iutiam ipse delegit. Tunc Sveno... Scaniem poposcit. Ita minores insulæ, duorum electione præteritæ, Canuto cessere.

De två första här anförda ställena ur Saxo, sammanställda det ena med Fredrik Barbarossas encyklika, det andra med Sven Ågesen, visar oförtydligt, att Saxo skrivit — och skrivit direkt — på grundval av å ena sidan ett diplom, å den andra en berättande

källa¹. För det tredje stället ur Saxo har väl inte Knytlingasagan legat till grund. Men lika oförtydligt har det vid en ingående granskning av sagan och Saxo visat sig, att båda återgår till en gemensam, i skrift föreliggande, nu förlorad berättande källa.

Vad som måste krävas av apparaten till en modern, vetenskapligt orienterad upplaga av Saxo är inte endast, att den upptager källcitat ur arbeten, av vilka han formellt påverkats. Saxos verk är främst ett historiskt verk, och huvuduppgiften beträffande första avdelningen i apparaten måste vara att den också innehåller de källställen, av vilka själva textinnehållet är beroende; är dessa källställen nu förlorade, i stället de källställen, som närmast avletts från dem. Saken är så självklar och i utlandet så praktiserad i alla kvalificerade vetenskapliga editioner av historiska skrifter, att vidare utläggningar i ämnet torde vara överflöppsgerning.

Vad angår den andra avdelningen av apparaten, variantapparaten, ligger det i sakens natur, att denna har att upptaga fullständigt eller i motiverat urval de avvikande läsarter, som möter i andra textkällor än dem som blivit använda för textens recension. Är fråga om ett urval, är det lika självfallet, att utslutningar i apparaten endast kan träffa sådana läsarter, som helt saknar betydelse för textens konstituerande.

Det spörsmål som här ställer sig är spörsmålet, om dessa allmänna och allmänt godtagna regler tillämpats i den nya Saxo-upplagan.

Av de textkällor man har att tillgå vid sidan av Editio princeps är de arbeten från äldre tid, vilka begagnat Saxo i handskrift, av inte ringa betydelse. Bland dessa intager Albert Krantz' Chro-

---

¹ Jörgen Olrik (Dsk Hist. Tidsskr. X: 2, 266) karakteriserar likheterna mellan Saxos framställning och kejsarens encyklika, vilka tidigast framhållits av Curt Weibull (Hist. tidskr. f. Skåneland VI, 255), såsom »allmänna», icke såsom »verbalöverensstämmelser»; efter Olricks förmening kan de med långt större sannolikhet än att de hos Saxo skulle vara direkt beroende av encyklikan förklaras därigenom att Saxo helt igenom har byggt på en framställning av Absalon; att denne kan ha känt de hithörande dokumenten och därför »i någon grad» kunnat avpassa sin framställning av händelserna efter dem, skall i sig själv inte vara orimligt. — Resonemang som dessa är typiska för all historiedilettantism. De fäster sig i sin aprioriska inställning till källmaterialet varken vid den ofrånkomliga verbalöverensstämmelsen eller vid överensstämmelsen i satsbyggnaden, utan förnekar och förbigår dem. Man förvånas över att det ännu finns tidskrifter med vetenskaplig ambition, som befordrar dylikt till tryck.

nica rerum aquilonarium och hans Wandalia främsta platsen jemte Compendium Saxonis. Krantz, som skrev omkring år 1500, har använt en nu förlorad handskrift av Saxo; denna handskrift skiljer sig väsentligen från Editio princeps. Naturligtvis återfinnes Krantz' namn i den nya Saxoupplagan apparat. Men i vad mån är läsarna från honom fullständigt medtagna?

Den nya Saxoupplagan 27⁸⁻⁹ skall här till en början parallellställas Krantz' Chronica, 382.

Saxo:

Ita alterum *membri* debilitas, alterum vitæ finis exceptit. Corpus eius solenni funere elatum apud *Upsalam* regiis procuratur exsequijs. Cuius coniunx Gunnilda, ne *ei* supereset, spiritum sibi ferro surripuit virumque fato insequi quam vita deserere præoptavit. Huius corpus amici sepulturæ mandantes mariti cineribus *adiunxerunt*, dignam eius tumulo rati, cuius caritatem vitæ *prætulerat*. Iacet itaque Gunnilda aliquanto speciosius virum busti quam tori societate complexa.

Krantz:

Ita alterum debilitas, alterum vitæ finis excæpit. Corpus eius solenni funere elatum, apud *Vpsolam* Regijs procuratur exsequijs. Cuius conjunx Gunnilda, ne *marito* supereset, spiritum sibi ferro surripuit: uirumque fato insequi, quam uita deserere præoptavit. Huius *quoque* corpus amici sepulturæ mandantes, mariti cineribus *coniunxerunt*. Dignam eius tumulo rati, cuius charitatem vitæ *prætulisset*. Iacet itaque Gunnilda aliquanto speciosius: uirum busti, quam thori societate complexa.

Den nya Saxoupplagan saknar här i apparaten som i texten alla de avvikande läsarna hos Krantz. I fortsättningen (Saxo 27¹¹⁻¹⁴ och Krantz 382) efter ett mellanslag, där Krantz avlägsnat sig från Saxotexten, är förhållandet ensartat:

Saxo:

Conserendæ manus *diffidentia adductus* in Daniam *exercitum traicit* hostilesque lares incessere quam proprios tueri *satius* duxit, opportunum propulsandarum iniuriarum genus existimans, quod ab hoste pateretur, *hosti*¹ inferre.

Krantz:

Conserendæ *in Suetia* manus *fiducia destitutus*, in Daniam *traiecit exercitum*: hostilesque lares incessere, quam proprios tueri, *facilius* duxit. Opportunum propulsandarum iniuriarum genus existimans, quod ab hoste pateretur inferre.

¹ Ordet inte förefintligt i Editio princeps, men insatt efter förslag av Gertz.

Ännu några exempel för att klart få fram arten av den nya Saxoupplagans förhållande till Krantz. Ingen av de följande textavvikelserna hos denne har fått komma med i apparaten, än mindre i texten:

Saxo:

143²¹⁷⁻²⁴.

Adeo exili impendio ingens præmium stetit . . . Divus siquidem Iulius victoriarum suarum toto orbe editarum scriptorem illustratoremque municipio donare contentus exstitit . . . Sed ne Africanus quidem in rependendis operum suorum monumentis munificentia Danos æquavit: illic enim elucubrati voluminis merces auro simplici stetit, hic agresti sceptrum incondita versuum paucitas ministravit.

267³⁴⁻³⁷.

Quo evenit, ut Thira filios suos paternorum bonorum heredes non invidenter exheres ipsa conspiceret. Prælationem enim eorum honorabilem sibi magis quam contumeliosam fore arbitrata est.

318²⁵⁻²⁷.

Ignarus plus Deo sinceram regni administrationem quam inania superstitionis momenta placere severumque iustitiæ cultum superuacua precum adulatione gratiorem existere.

357²⁹⁻³⁹.

Pro Magni facinore decretam lege correctionem, pro

Krantz:

36.

Tam exili impendio, ingens præmium stetit. Diuus quidem Iulius ante hæc tempora, uictoriarum suarum toto orbe editarum, scriptorem, illustratoremque municipio donare contentus fuit . . . Sed ne Africanus quidem, in rependendis operum suorum monumentis, munificentia sua Danos æquavit. Illic enim elucubrati uoluminis merces, auro simplici stetit: hic Regni sceptrum incondita versuum paucitas ministravit.

145.

Quo euenit, ut Thira mater, filios suos, paternorum bonorum hæredes, non invidenter exhæres ipsa conspiceret: prælationem filiorum honorabilem sibi magis, quam contumeliosam fore arbitrata.

168—169.

Ignarus, plus Deo sinceram Regni administrationem, quam inanis superstitionis momenta placere. Severæ iusticiæ cultum, superuacua precum adulatione gratiorem existere.

189.

Pro Magni facinore, decreta lege correctionem: pro patris

patris eius innocentia statutam defensionis iustitiam promittebat. Quin etiam, detracto pileo, consternatæ multitudini capitis sui maiestatem obiecit. Tantum autem eius apud Ericum precatio ualuit, ut regi non modo salus, sed etiam in proximo petendæ contionis licentia deferretur . . . Itaque rex, contione sine filio petita, non aliter defensionem sibi conciliare permissus est, quam ut se Magni præsentiam vitaturum eumque domo ac patria excessurum nec ante receptam a populo veniam reversurum iuraret.

389⁹⁻²³.

Verum inspecto temporis habitu, cum per Oceanum reverti hibernæ navigationis metu in periculis duceret, Daniam redditui suo per commodum arbitratus, offensam eius ex Norvagiæ promotione contractam beneficii delinimento¹ sedare constituit. Eskillum igitur mandatis aggressus plus novæ dignitatis, quam veteris amiserit recepturum promittit, definiens se ereptæ Norvagiæ damna Suetici primatus munere pensaturum. Rapuit promissum Eskillus cupideque legati copiam flagitat. Qui veniens apud ipsum futurum Suetici sacerdotii insigne deposuit, dandum ei, in quem concors Sueonum Gothorumque suffragium convenisset. Statuit quoque, ut,

innocentia, statam defensionis iustitiam promittebat. Quin etiam detracto pileo, consternatæ multitudini capitis sui maiestatem opposuit. Tantum autem eius apud Ericum precatio ualuit: ut Regi non modo salus sed etiam in proximo petendæ concionis licentia deferretur. Itaque Rex concione petita, non aliter sibi defensionem conciliare admissus est, quam ut Magni se præsentiam uitaturum: eumque domo ac patria excessurum: nec ante receptam a populo licentiam reuersurum, iuraret.

736.

Verum perpense temporis habitu, cum per Oceanum redire, hybernæ nauigationis metu duceret in periculis: Daniam redditui suo per commodam arbitratus, offensam eius ex Norvagiæ promotione contractam beneficij delinimento sedare constituit. Eschyllum ergo Lundensem archiepiscopum mandatis aggressum, plus nouæ dignitatis, quam ueteris amiserit recepturum promittit: definiens, se ereptæ Norvagiæ damna, Suetici Primatus munere pensaturum. Rapuit promissum Eschyllus cupideque legati copiam efflagitat. Qui ubi uenit: futurum Sueticij Sacerdotij insigne apud illum deposuit: dandum ei, in quem concors Sueonum, Gothorum-

¹ Rättat härtill från deliniamiento i Editio princeps i enlighet med Knabes förslag. Stephanius har i sin Saxouplaga formen hos Krantz.

quicumque *maximi Sueonum pontifices creandi essent*, pallio a curia dato per Lundensem insignirentur antistitem eamque sedem perpetuo *vererentur* obsequio. In hoc privilegio dato confirmationem a curia *asciscendam* promittit; quod effectu *perfacile* fuit. Si quidem Romam reversus, decedente Eugenio, maximus pontifex subrogatus est peregitque publicæ religionis præsul, quod *private legationis* minister annuerat.

que suffragium conuenisset. *Statuitque*: ut quicumque *Sueonum creandi essent magni Pontifices*, Pallio a Curia dato, per Lundensem insignirentur Antistitem: eamque sedem perpetuo *ueneraretur* obsequio. In hoc priuilegio dato, confirmationem a Curia *proficiscendam* promittit. Quod effectu *facile* fuit. Si quidem Romam reuersus, decedente Eugenio, maximus Pontifex subrogatus est . . . peregitque publicæ religionis Præsul, quod *præfatæ religionis*¹ minister annuerat.

De ställen ur Krantz, valda ur ett större förråd, som här parallellställt med motsvarande ställen i den nya Saxoupplagan och vilkas avvikande läsarter inte blivit beaktade i denna, visar ofrånkomligt, att själva textgrundlaget för Saxo endast ofullkomligt utnyttjats för den nya upplagans variantapparat. Annorstädes kan man finna vissa läsarter hos Krantz upptagna, vissa andra förbigångna. Tillvägagångssättet i dess helhet saknar objektivitet och motivering. Variantapparaten ter sig i denna del alldeles otillförlitlig.

Bristerna i variantapparaten på den väsentliga punkt, som här behandlats, faller inte minst i ögonen, när man närmare tar del av huvudinnehållet i apparaten. Huvudinnehållet utgöres av flitigt hopsamlade konjekturer till Editio princeps, framlagda av en Kinch, Knabe, Gertz och andra, till någon ringa del av utgivarna själva. Meningen med dessa konjekturer skall enligt Ræder (100) vara att väcka läsarens misstanke mot texten och hänleda uppmärksamheten på att det törhända döljer sig fel i denna. Medan man alltså förbigår delar av själva det medeltida textmaterialet, fyller man apparaten med ändringsförslag från 1800- och 1900-talen.

De principer, efter vilka konjekturerna fått plats i apparaten, formuleras av Ræder som följer (99): »Utgivarna har satt sig till uppgift att anföra alla de konjekturer, som hittills äro offentliggjorda, utan hänsyn till, om de personligen kunnat godtaga dem eller inte; då upplagan till stor del bygger på Knabes förarbeten, har de tillika känt sig förpliktade att anföra samtliga

¹ Krantz på annat ställe, 211: perfectitque; priuatæ legationis.

förslag, ställda av denne vetenskapsman, också där konjekturerna kunde synas godtyckliga. Däremot har utgivarna inte medtagit alla de notiser, som Gertz har antecknat i sitt exemplar av Müller-Velschows upplaga».

Alltså: en person har framsatt i tryck ett ändringsförslag till Saxos text; det behövs endast detta för att ändringsförslaget skall inflyta i variantapparaten, som även upptar förslag föreliggande i handskrift. Principerna är i sin rundhänthet förmodligen alldeles enastående i all editionsverksamhet.

Det skulle föra för långt att mera genomgående granska, hur apparaten under dessa förhållanden kommit att se ut. Var och en som känner, vilken favoritlekplats för konjekturmakare, som Saxos text utgjort, kan dessförutan göra sig en förhållandevis klar föreställning: ett ständigt bollande med ord och termer, den ena kända friluftsoövningen avlösande den andra. Här skall endast dröjas vid några ställen ur högen för att få fram den allmänna beskaffenheten av de ändringsförslag, åt vilka variantapparaten upplåtits.

16³¹. Quæ sensus *exsors* scortum velit esse *gigantum*?

I apparaten: Quæ nisi sensu *expers J. Olrik*; Quæ sensus tam *exsors vel* Quæ sensus *consors Gertz*. — Uttrycket är fulländat utformat i Editio princeps: vilken galning skulle vilja driva älskog med jettar?

77⁸. Occursus *novitas*. I apparaten: *suavitas Gertz*.

Den strid, om vilken Gertz har en så olika mening med Editio princeps, är en strid mellan Horwendillus och Colletus långt tillbaka i en grå forntid.

85¹⁰. Aliis indignatio patens, aliis mæror, quibusdam gaudium occultum incesserat. I apparaten: mæror tacitus *Knabe*. — Att tacitus är uppenbart felaktigt framgår av den följande satsen: Hi ducis lamentabantur interitum, hi sopitam parricidæ tyrannidem gratulabantur. Tillsatsen ödelägger därtill kontrapositionen: patens—occultum.

85³³. Quis cruentissimi *lictoris* cladem defleat? I apparaten vid *lictoris: latronis Knabe*. — Editio princeps avser: bödel. Ordet härför är hos Saxo: *lictor*.

101³¹⁻³². Saxonibus bellum aut tributum affere. I apparaten: bellum inferre *Knabe*. — Lex. Sax. 35¹⁰ om affero: idem quod infero.

170²⁴⁻²⁵. Militum semper medius resedi *æde* sublimis. Apparaten upplyser, att *æde* läses såväl i Editio princeps som i Fragmentum Laverentzianum. Inte desto mindre i denna: sede *A. Olrik*. — Resedi—sede får anses uteslutet hos Saxo.

325³⁴⁻³⁵. *Quippe militum opus, non regis imperium iudicabant nec iubentis, sed iussi studium intuebantur.* I apparaten vid *iudicabant*: *æstimabant J. Olrik*; *pensabant Knabe*. — Konjekturerna ödelägger alliterationen: *iudicabant—iubentis—iussi*.

343¹⁵⁻¹⁶. *Hostem insultibus lacerabant. Procursum namque in eum directo etc.* I apparaten vid *eum*: *eos Kinch*. — *Eum* enda möjligheten. Pronominet hänför sig till *hostem*.

358¹⁰. *Huius pactionis obtrectatores amici regis fuere.* I apparaten vid *amici regis*: *amici Ræder*; *amici regum vel amici Magni J. Olrik*. Grunden till dessa konjekturer skall vara, att konungens rådgivare, arbitri, enligt uppgift i den föregående texten tillrätt överenskommelsen. — Arbitri och *amici* täcker inte varandra.

365³⁶⁻³⁸. *Ferocem plebis occursum repperit; in excipiendo namque eo dividuum civitas animum habuit.* I apparaten: *Verba repperit—animum omisit Knabe*. — Uteslutningen *rubriceras* av utgivarna själva såsom godtycklig.

369¹¹⁻¹³. *Quem . . . oculis ac genitalibus carere præcepit, ne aut luminum voluptate regnum appeteret aut Veneris usu ultricem sui sobolem procrearet.* I apparaten: *luminum usu* och *Veneris voluptate* med hänvisning till *Knabe*. — Uttrycken i *Editio princeps* är valda med den omsikt, att varje ändring är utesluten: genom den njutning ögonen beredde skulle mannen ifråga fattas av begär till riket; förbleve han osnöpt, genom att bruka älskog komma att sätta en hämnare i världen.

370⁴⁻⁶. *Antistes Petri Botyldæ filii collegium nactus, auctoritate, quam primam inter Sialandenses habebat, in regis odium concitat.* I apparaten: *is habebat Sofus Larsen*. — Suppleringen lika felaktig som främmande för Saxos stil.

486¹⁷⁻¹⁸. *Pueros ei in consilium adhibendos dicebat, quorum præcipue monitus sectari soleat.* *Pueros* syftar här på Absalon. I apparaten vid ordet: *potius vel peritos Gertz*; *stultos J. Olrik*. Som man finner, vill den ene korrektorn omgöra pojkar till förfarna män, den andre till dårar. Därvid har *Olrik* en särskild plaidoyer mot pojkar: Absalon var vid tiden ifråga en man på över 40 år; att småda honom som pojke, blir under dessa omständigheter något påfallande. — Man frågade en gång en skånsk bonde, hur många drängar han hade. Bonden svarade: tre mannar

och en påg. Ja, han är inte så påg heller för han är 50 år, men han är bara en smålänning.

487⁶⁻⁷. *Barbara classis ceu ventis correpta passim dilabitur. I apparaten vid ventis: furiarum afflatu Knabe.* Konjekturen är gjord med hänvisning till 186²⁴: *repentino furiarum afflatu correptus.* — Varför inte *procellis, procellarum afflatu* eller vad annat som helst?

499²⁴⁻²⁵. *Honoratiorem se ratus, si cum indignantis viri fastu humilitate certasset. I apparaten vid indignantis: indignatoris Kinch; sequioris Knabe; malignantis Gertz.* Med *indignantis* syftas på Henrik Lejonet, som vägrade att möta Valdemar I på andra sidan mitten av bron över Ejder. *Indignantis fastu* är motställt *humilitate*. Det hela ödelägges av de föreslagna rättelserna.

503²⁶. *Venabuloque, quo tigres occupandi consuetudinem habebat. I apparaten vid tigres: apros Kinch; lupos J. Olrik (lynces Suhm).* — Ordet *tigres* är äkta saxoniskt likaväl som 31³⁶: *leonum.*

De ställen, som här citerats, torde ge den allmänna beskaffenheten av väl de flesta förslag till de ändringar, som utan att få plats i texten, instoppats i apparaten. Meningen med apparaten i denna del skall vara att hänleda uppmärksamheten på eventuella fel i texten. Uppmärksamheten fästes vid något helt annat: det suveräna godtycke, med vilket konjekturmakarna opererat och ännu opererar, deras brist på omsikt och insikt, deras hänsynslöshet mot den traderade Saxotexten. Och vidare: på den fast otroliga kritik- och omdömeslöshet, som utgivarna lagt i dagen vid redigeringen av sin variantapparat.

Det bör till sist inte fördöljas, att utgivarna inte lyckats att konsekvent genomföra de principer, som de uppställt för vad som borde komma med i variantapparaten. Parallelläser man Stephanius' Saxoupplaga med den nya upplagan skall man snart upptäcka, i huru stor mängd Stephanius' ändringar utan vidare blivit förbigångna. Här och var skall man också ifråga om de ändringar, till vilka det tas hänsyn, kunna konstatera, att de i apparaten tillskrivs andra personer än Stephanius. Allt i stycke med det tillfälliga och sjaskiga som vilar över upplagan i dess helhet.

VII.

I en recension av professor Sven Tunberg i en vetenskaplig tidskrift hösten 1935 har det uttalats, att det för bedömande av den nya Saxoupplagans värde »naturligtvis framför allt krävdes

en detaljerad genomgång av den reviderade texten», men att recensenten inte haft tillfälle »att ens nalkas en sådan uppgift». Det fortsattes: »Texten är sammansatt med största omsorg och noggrannhet och i noter äro införda dels en uttömmande variant-apparat, dels rikhaltiga parallellställen ur de latinska verk, som tjänat Saxo som stilistiska förebilder.» Den historiska kritiken har visserligen riktat skarpa anmärkningar mot denna text, men utgivarnas motargumentering »synes tungt vägande samt på de flesta punkter övertygande.» Slutomdömet blir: »en monumental upplaga», av »största gagn och betydelse» för den historiska forskningen. Vi kunna, sammanfattar Tunberg, »bringa utgivare och medarbetare det varma tack, som deras hedrande arbete så väl för-tjenar.»

Man har i det föregående gripit sig an med den uppgift, som är det enda nödvändiga, innan ett omdöme kan fällas om den nya Saxoupplagan, men som recensenten inte haft tillfälle att ens nalkas. Resultatet har blivit konträrt motsatt. Texten är inte sammansatt med största omsorg och noggrannhet. De uppenbara felen i Editio princeps har visserligen — och detta mestadels i överens-stämmelse med vad redan skett i tidigare editioner — blivit rätt-tade. Men för texten har inte ens utnyttjats hela det i grunden så ringa material, som är att beteckna såsom grundläggande, och ut-givarna har sida för sida gjort ingrepp och våldfört sig på texttra-ditionen. De har uppträdt som skolmästare och kriorättare. Deras ändringar, som gerna är direkt felaktiga eller fotade på lösa sup-positioner, visar sig så gott som genomgående otillåtliga. Exempel i mängd har i det föregående anförts; det vore lätt att flerfaldiga dem¹. Som texten, så även apparaten. Den anges, i varje fall ifråga om varianterna, såsom uttömmande. Den är det inte. Det grundläggande textmaterialet hade, framför allt här, bort komma

¹ Det kan i detta sammanhang inte lemnas oanmärkt, att utgivarna till allt annat också satt sig över de väsentligaste, rent tekniska grundregler, som numera allmänt tillämpas vid textutgivning. De ord och bokstäver, som på egen hand tillsättes av en utgivare, brukar genomgående sättas inom brutna klammer {}, vad som handskriftligt är traderat, men uteslutes av utgivaren, inom skarpa klammer []. Varken det ena eller andra har skett i Saxoupp-lagan av 1931. Vanlig petitstil brukar användas i texten på ställen, som ordagrant härflyter ur andra källor, spärrad petit för ställen som lånats, men omskrivits. Inte heller detta har funnit tillämpning. Läsaren är därmed berövad tillfälle att omedelbart få klart för sig vad som härrör från författaren själv och vad han hemtat från andra källor. Till ytterligare markering härav har det blivit vanligt att i margen anbringa titlarna på de använda källskrifterna. Även detta har utgivarna försummat.

till full användning; något sådant har inte skett. Saxos innehållsmässiga beroende av sina källor har helt lemnats obeaktat; endast det stilistiska blivit upplyst. I stället belamras apparaten alldeles som själva texten med ändringsförslag. De är ofta till den grad otroliga, att till och med utgivarna sett sig tvungna ta avstånd från dem¹.

Det har tidigare framhållits, att enligt Ræder Saxos text utan de ingrepp utgivarna företagit skulle ha kommit att stå som »en osammanhängande och oförståelig text.» Efter alla ingreppen skall omsider slutmålet med deras edition vara inom synhåll: *Editio princeps*' Saxo såvitt möjligt restaurerad till den Saxo, som en gång utgick ur författarens hand, den verkligt gamle. I själva verket, är det berättigat invända, en helt nya Saxo, den allra nyaste, en Saxo i nyckfull och bizarr parure, 1931 års Saxo.

Man frågar sig, hur det varit möjligt att så sent som 1931 en upplaga sådan som den föreliggande kunnat utkomma.

För att finna förklaringen har man att utgå från dem som ifråga om arbetet på en edition av Saxo varit utgivarnas närmaste föregångare: Kinch, Knabe, Gertz. Dessa tre filologer är att anse som typiska representanter för ett bestämt skede inom textkritikens historia: ett skede, då man utan att alltför mycket hejdas av de vittnesbörd textgrundlaget kunde avge, grep till konjektural-

---

¹ Det har i det föregående inte varit tillfälle att dröja vid de Prolegomena, skrivna av Jörgen Olrik, som inleder Saxoupplagan av 1931, och de torde inte heller vara förtjenta av någon större uppmärksamhet. Endast ett par ord till Ræder.

I min tidigare granskning (sid. 298) har jag gjort gällande, att det i dessa Prolegomena så gott som helt saknas blick för de bärande utvecklingslinjerna i Saxoforskningen och för att denna numera glidit in i ett skede, där det mesta som tidigare framlagts endast kan på sin höjd historiografiskt intressera. Till detta svarar Ræder (103): »För läsarna är det otivelaktigt av större värde att få upplysning om de olika synpunkter, som blivit anlagda på det ifrågavarande ämnet, så att de själva är i stånd till att bilda sig en uppfattning om hållbarheten av teorierna var för sig, än att mottaga ett diktat, som påtvingar dem en kritiklös tro på kritikens nyaste resultat. Vilket tillvägagångssätt, som överensstämmer mest med den sanna vetenskapens anda, kan en opartisk domare inte vara i tvivel om». Ræder missuppfattar helt. Naturligtvis skall i Prolegomena till ett verk som Saxos ges alla de upplysningar Ræder anför som erforderliga. Men framställningen skall inte som Jörgen Olriks vara given ut från en förfluten tids dogmatiskt färgade, vetenskapligt övervunna ståndpunkter. Den skall metodiskt och därmed i hela sin syn på ämnet vara ett uttryck för det fast byggda betraktelsesätt, som nutida exakt inriktad historisk vetenskap hyllar.

kritiken i starkt divinatorisk och radikal utformning. Madvig sammanfattade engång de ledande synpunkter, från vilka man i denna tid gerna utgick: man börjar, säger han, med att antaga ett textgrundlag, som man utan att anföra några reallt bärande grunder utger för att vara till ytterlighet fördervat; man fortsätter med att lancera det ännu otroligare antagandet, att kritiken skulle förfoga över en hart när obegränsad förmåga att återställa det fördervade. Resultatet gav sig själv: konjekturer på konjekturer, den ena mera hälsbrytande än den andra, av vilka, för att citera Boeckh, inte 5 % var acceptabla.

De båda utgivarna av Saxoupplagan 1931 står helt på konjekturalkritikens grund, en Kinchs, Knabes och Gertz' grund — de ställen av Madvig och Boeckh, som nyss citerats, torde i det stora hela vara tillämpliga på dem. När Madvig gav sin karakteristik, fogade han därtill en varning: att om ett textgrundlag verkligen är så fördervat, som det utges för att vara, en utgivare har att hålla fingrarna undan. De båda utgivarna har inte lyssnat till denna varning. De har inte märkt, att den gamla tiden, deras föregångares tid, är för alltid förgången, att ett nytt skede, ett konservativt textkritiskt skede, efterträtt det gamla och radikala. Däri förklaringen till deras Saxoupplaga av 1931.

Olyckan med denna upplaga är skedd. Det danske Sprog- og Litteraturselskab har nu att överväga vad som är att göra. Ett torde i varje fall vara oundgängligt: att förarbeten sättes igång för en ny upplaga av Saxo och att dessa anförtros åt kompetenta, vetenskapligt skolade krafter.

Lauritz Weibull.